

การรายงานข่าวการประท้วง: บทบาทของสื่อมวลชนไทย ในการชุมนุมและความรุนแรงทางการเมือง

พรรษาสิริ กุหลาบ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการวิจัยส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยเรื่อง การรายงานข่าวการประท้วง: บทบาทของสื่อมวลชนไทยในการชุมนุมและความรุนแรงทางการเมือง โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการดำเนินงานในการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชน (2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชน และ (3) ศึกษาแนวทางการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชนที่สร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรงและแนวทางที่ชัดเจนขึ้นซึ่งนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง วารสารศาสตร์สันติภาพ และสังคมวิทยาของวารสารศาสตร์ เป็นกรอบการวิเคราะห์ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาการทำงานของสื่อมวลชนในการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ 5 ครั้งในไทย ตั้งแต่ปี 2535 ถึง 2564

ผลการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนมักวางแผนการรายงานข่าวการชุมนุมเนื่องจากเป็นเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่มีประชาชนเข้าร่วมจำนวนมาก โดยจะประเมินสถานการณ์และเตรียมการเพื่อรักษาสวัสดิภาพของคนทำงานภาคสนาม และมีแนวปฏิบัติในการรายงานข่าวโดยเฉพาะ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการรายงานข่าวมีทั้งปัจจัยภายในองค์กรสื่อและปัจจัยภายนอกองค์กรสื่อ ทั้งนี้แนวทางการรายงานข่าวการชุมนุมที่สร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรง

* วันที่รับบทความ 8 มิถุนายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 13 กันยายน 2567; วันที่ตอบรับบทความ 11 ตุลาคม 2567

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คือ การอธิบายว่าการชุมนุมเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ แต่เป็นเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ และมักส่งผลกระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม โดยเน้นเกาะติดสถานการณ์การชุมนุม การแข่งขันรัฐบาลกับผู้ชุมนุม โดยเฉพาะผู้จัดกิจกรรมหลักหรือแกนนำการชุมนุม รวมถึงเน้นนำเสนอความรุนแรงเชิงกายภาพ ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สื่อมวลชนเลือกใช้แนวทางนี้คือ กิจวัตรในการผลิตข่าวที่เน้นการรายงานเหตุการณ์มากกว่าการรายงานเชิงลึก และการที่สื่อมวลชนถูกแทรกแซงและได้รับผลกระทบจากความรุนแรงจนกองบรรณาธิการขาดความเป็นอิสระ ส่วนแนวทางการรายงานข่าวที่ลดเงื่อนไขการใช้ความรุนแรงคือ การอธิบายว่าการชุมนุมเป็นสิทธิการสื่อสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยพยายามรายงานข้อเท็จจริงจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เน้นการรายงานเชิงลึกที่อธิบายปมความขัดแย้ง ฐานคิดของข้อเรียกร้องจากผู้ชุมนุม เหตุแห่งการใช้ความรุนแรงทั้งโดยรัฐและผู้ชุมนุม และผลกระทบจากความรุนแรงต่อฝ่ายต่างๆ รวมถึงแผ่ระว่างบันทึก และตรวจสอบการใช้ความรุนแรง ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สื่อมวลชนดำเนินแนวทางเช่นนี้ได้คือ ความเป็นอิสระและความปลอดภัยในการทำงาน ผลการศึกษา ยังพบว่า การรับประกันเสรีภาพสื่อและสิทธิการสื่อสารของประชาชนจะส่งเสริมให้สื่อมวลชนลดการให้ความชอบธรรมและเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรงได้

คำสำคัญ: สื่อมวลชน การชุมนุม ความขัดแย้ง ความรุนแรงทางการเมือง สิทธิการสื่อสาร

Reporting Protests: The Roles of Thai Press in Political Assembly and Political Violence

Phansasiri Kularb²

Abstract

This research article presents parts of findings from the study, entitled *Reporting Protests: The Roles of Thai Press in Political Assembly and Political Violence*. The objectives of this article are: (1) to study the operation of news media in reporting political assembly, (2) to study factors that influence news media's reporting of political assembly, and (3) to study news media's approaches in reporting political assembly that legitimize the use of violence, and ways to reduce conditions that lead to the use of violence. Three sets of concepts and theories are used as the analytical framework: the roles of mass media in reporting protests, peace journalism, and sociology of journalism. Qualitative research methodology, including documentary research, in-depth interview, and focus group interview, was employed to examine how Thai journalists worked in their coverage of 5 political mass demonstrations from 1992 to 2021.

Research findings show that news media generally planned on reporting political assembly since they were important political events in which a large number of people participated. Usually, news media would assess the situation to prepare safety precautions for field crew and had specific reporting guidelines. Factors influencing news media's reporting include internal and external factors. Findings also identify the

² Assistant Professor, Department of Journalism, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University

approaches that legitimize the use of violence: the description of protests as important events, yet unusual ones that often stir up public disorder; monitoring of unfolding situations, but not elaborating on the crux of conflict that gives rise to the protest, highlighting the competition between the government and protesters, particularly the organizers or protest leaders, and the focus on discernible physical violence, but failing to connect such occurrences with structural or cultural violence. Factors that compel journalists to use such approaches are the news production routine that prioritizes event-oriented reportage over in-depth reporting, and the press being interfered with and being affected by violence, which deprives them of editorial autonomy. Meanwhile, the reporting approaches that minimize the use of violence are the description of protests as an exercise of communication rights and a means of political participation by attempting to report facts from multiple stakeholders; prioritizing in-depth reporting to explain the conflict, principles underpinning the protesters' demands, rationale behind the use of violence from the state and protesters, the repercussions of violence on disparate parties, as well as monitoring, documenting, and investigating the use of violence. One important factor that enables journalists to use such approaches is editorial independence and safety in carrying out their work. Based on the study's findings, the guarantee of press freedom and people's communication rights are strongly recommended to support news media in de-legitimizing violence and minimizing the conditions that leads to the use of violence.

Keywords: journalism, protest, conflict, political violence, communication rights

บทนำ

สิทธิในการชุมนุมโดยสงบเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิการสื่อสารที่ระบุว่าประชาชนต้องมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (UNESCO, 1982 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2544: 19 & 32-33) อีกทั้งยังเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และได้รับการรับรองในกติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งรัฐบาลไทยร่วมลงนามเป็นภาคีมาตั้งแต่วันที่ 29 ตุลาคม 2539 โดยสิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมจะเอื้อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย รวมถึงทำให้ภาครัฐและเอกชนต้องแสดงความโปร่งใสและความรับผิดชอบในกิจการสาธารณะ รัฐจึงมีหน้าที่ต้องเคารพและอำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างปลอดภัย ควบคู่ไปกับการคุ้มครองสวัสดิภาพของคนอื่นๆ ในสังคม ทั้งในพื้นที่เชิงกายภาพและพื้นที่ออนไลน์ (Voule, 2019; United Nations Human Rights Committee, 2020) เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน การชุมนุมจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ประชาชนใช้สื่อสารความต้องการ และสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐที่พวกเขาเห็นว่าไม่ชอบธรรม (Voule, 2022)

ในการคลี่คลายความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง จำเป็นต้องมีพื้นที่สาธารณะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีข้อมูลและโลกทัศน์แตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนและผู้ได้รับผลกระทบ เข้ามาอภิปรายถกเถียงกันในประเด็นความขัดแย้งได้อย่างเสมอภาคและปลอดภัย (ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี, 2556) ด้วยเหตุนี้ สื่อมวลชนมักถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทในการสร้างพื้นที่สาธารณะ ในการรายงานการชุมนุมที่เป็นผลจากความขัดแย้งที่ไม่สมมาตร สื่อมวลชนและช่องทางการสื่อสารจึงต้องเป็นอิสระจากการแทรกแซงหรือครอบงำโดยอำนาจรัฐและกลุ่มผลประโยชน์ และต้องมีสวัสดิภาพในการทำงาน เพื่อให้ข้อเท็จจริงปรากฏ เป็นเวทีสำหรับการอภิปรายและเจรจาของฝ่ายต่างๆ และเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมได้ (Voule, 2022; Office of the High Commissioner for Human Rights, 2023; Averkio, 2023) ขณะเดียวกัน ก็ต้องไม่ทำให้สังคมยิ่งแบ่งแยกแตกขั้ว

เพิ่มขึ้นด้วยการใช้ภาษาที่ปรี๊ดปร่ำ เลือกรายงานข้อเท็จจริงเฉพาะบางแง่มุม และนำเสนอข้อมูลเท็จ เพราะแนวทางการรายงานข่าวเช่นนี้จะนำไปสู่การสร้างฉันทามติที่ให้ความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรง และทำให้ความรุนแรงดำรงอยู่ได้ โดยที่รัฐและผู้กระทำความรุนแรงไม่ถูกตรวจสอบหรือต้องแสดงความรับผิดชอบ (McLeod, 2007; Susánszky et al., 2022; Burke, 2015)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา เกิดการชุมนุม³ ต่อด้านรัฐบาลครั้งใหญ่ในไทยอย่างน้อย 5 ครั้ง ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ แม้การชุมนุมเหล่านี้มีข้อเรียกร้องให้รัฐบาลในแต่ละยุคลงจากตำแหน่ง แต่ก็มีเป้าหมาย ฐานคิด ลักษณะของผู้จัดและผู้เข้าร่วมการชุมนุม รวมถึงรูปแบบกิจกรรมที่ไม่เหมือนกันทั้งหมด ขณะเดียวกัน ระดับความรุนแรงในการชุมนุมแต่ละครั้งก็มีความแตกต่างกัน ทั้งความรุนแรงที่รัฐและกลุ่มเห็นต่างนำมาใช้จัดการกับผู้ชุมนุม และความรุนแรงที่ผู้ชุมนุมใช้ตอบโต้ ทำให้ผลจากการใช้ความรุนแรงในการชุมนุมแต่ละครั้งก็ต่างกัน โดยในการรายงานการชุมนุมที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก องค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนมักกำหนดแนวปฏิบัติในการทำงานที่แตกต่างจากการรายงานสถานการณ์ทั่วไป ทั้งการเก็บข้อมูลในพื้นที่ของผู้สื่อข่าว แนวทางการนำเสนอข่าว และการรักษาความปลอดภัยและเสรีภาพของสื่อมวลชน (โปรดดู ชีรเดช เอี่ยมสำราญ, 2552; “แถลงการณ์ร่วม 6 องค์กรวิชาชีพ เรื่อง การรายงานข่าวในสถานการณ์การชุมนุม”, 14 กันยายน 2563; “แถลงการณ์ เรื่อง การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้ง”, 16 ตุลาคม 2563; สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ, 2565) ดังจะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไป

บทความนี้นำเสนอผลสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทสื่อมวลชนในการชุมนุมทางการเมืองที่เป็นกรณีศึกษา⁴ และมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการชุมนุมทางการเมืองต่อการรายงานข่าวของสื่อมวลชน รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรายงานการชุมนุมและการดำเนินงานของสื่อมวลชนท่ามกลางการเปลี่ยนผ่าน

³ บทความนี้ใช้คำว่า “ชุมนุม” และ “ประท้วง” ในความหมายเดียวกัน

⁴ บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาแนวทางการรายงานการชุมนุมของสื่อมวลชนในภาพรวม โดยประมวลจากการชุมนุมกรณีศึกษาทั้ง 5 ครั้ง สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนในการชุมนุมแต่ละครั้ง สามารถอ่านรายละเอียดได้ในรายงานโครงการวิจัยฉบับเต็ม

ทางการเมือง เพื่อหาแนวทางที่จะรับประกันเสรีภาพ ความเป็นอิสระ และสวัสดิภาพของสื่อมวลชนและประชาชนในการสื่อสารเรื่องการชุมนุม รวมทั้งส่งเสริมบทบาทของสื่อมวลชนและประชาชนผู้ใช้สื่อในการลดความรุนแรงและคลี่คลายความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งจะเอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานในการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชน
- (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชน
- (3) เพื่อศึกษาแนวทางการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชนที่สร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง และแนวทางที่ชัดเจนไขที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาการทำงานของสื่อมวลชนในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล 5 กรณี ได้แก่ (1) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลหลังการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) (พฤษภาคม 2535) (2) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร และพรรคพลังประชาชน นำโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พ.ศ. 2549-2551) (3) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นำโดยแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) (พ.ศ. 2552-2553) (4) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรี ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นำโดยคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) (พ.ศ. 2556-2557) และ (5) การชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2563-2564) โดยไม่รวมถึงการชุมนุมในประเด็นอื่นๆ ที่ดำเนินการในช่วงเวลาเดียวกัน

ส่วน “สื่อมวลชน” ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึงองค์กรหรือบุคคลที่ผลิตเนื้อหาประเภทข่าวสารสาระหรืองานวารสารศาสตร์เป็นหลัก ซึ่งครอบคลุมองค์กรสื่อเชิงพาณิชย์ องค์กรสื่อสังกัดหน่วยงานภาครัฐ องค์กรสื่อสาธารณะ ผู้ผลิตเนื้อหาอิสระ รวมถึงสื่อภาคประชาชนประเภทสื่อทางเลือกและสื่อพลเมือง

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาทบทวนสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุม พบว่า สื่อมวลชนมักเน้นการรายงานเกี่ยวกับความรุนแรงและท่าที (appearances) ของผู้ประท้วงแทนที่จะเป็นประเด็นหรือเหตุผลในการเรียกร้อง ดังนั้น ผู้รับสารก็ไม่เข้าใจสิ่งที่ผู้ประท้วงต้องการสื่อสาร นอกจากนี้ ยังเน้นบริบททางกฎหมาย (legalistic context) โดยให้ตำรวจเป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้ประท้วง ไม่ใช่รัฐบาลหรือธุรกิจที่ผู้ประท้วงต้องการต่อต้าน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับมุมมองของตำรวจโดยไม่ตั้งคำถามต่อการใช้กำลังกับผู้ชุมนุม ดังนั้น การรายงานของสื่อจึงเป็นเพียงรายงานเหตุการณ์ด้วยมุมมองทางกฎหมาย แต่ไม่ได้ตั้งคำถามต่อประเด็นทางสังคม (Hertog and McLeod, 1995) งานวิจัยของ McLeod (2007) เรียกการรายงานข่าวในแนวทางนี้ว่า “กระบวนทัศน์การประท้วง” (protest paradigm) โดยมีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่

(1) การวางกรอบข่าวให้การประท้วงเป็น “ข่าวอาชญากรรม” (crimes story) “การจลาจล” (riot) หรือ “มหรหรรรม” (carnival) ขณะที่กรอบ “การอภิปรายถกเถียง” (debate) มีน้อย

(2) การพึ่งพิงแหล่งข่าวหรือหลักฐานที่เป็นทางการของรัฐ

(3) การนำเสนอมุมมองของสาธารณชนต่อผู้ประท้วงว่า เป็นคนกลุ่มน้อยที่แปลกแยกแตกต่างจากความคิดเห็นส่วนใหญ่ของสังคม เป็นผู้ที่ฝ่าฝืนบรรทัดฐานและคุณค่ากระแสหลักของสังคม และหลายครั้งก็ละเมิดกฎหมาย

(4) การลดทอนความชอบธรรมของการประท้วง (delegitimization) ด้วยการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉิวเฉียด แต่ไม่ให้รายละเอียดหรือเจาะลึกถึงต้นสายปลายเหตุ ข้อเรียกร้อง เป้าหมาย หรือกระบวนการของการ

ประท้วงที่อาจมีการขับเคื้อนกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จนทำให้ผู้รับสารมองผู้ประท้วงว่าเป็นกลุ่มคนที่ไร้สาระ ไม่มีเป้าหมาย และไร้เหตุผล

การรายงานข่าวด้วยกระบวนการทัศนคติการประท้วงเป็นผลจากการขัดเกลาทางสังคมของนักวารสารศาสตร์ (journalistic socialization) ที่ถูกส่งต่อกันมา ยิ่งการชุมนุมมีความรุนแรงมากขึ้น สื่อมวลชนก็จะยิ่งใช้กระบวนการทัศนคติดังกล่าวในการรายงานมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ กลุ่มผู้ชุมนุมจึงถูกทำให้เป็นปีศาจ (demonization) ด้วยการสร้างภาพว่า การชุมนุมประท้วงเป็นภัยคุกคาม และจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม จนสร้างความตื่นตระหนกทางศีลธรรม (moral panics) ให้เกิดขึ้นในสังคม (McLeod, 2007) ขณะเดียวกัน ความขัดแย้งก็ไม่ได้รับการคลี่คลาย เพราะคนที่เห็นต่างถูกทำให้เป็นความเห็นชายขอบหรือขาดการอธิบายบริบท (decontextualized) ซึ่งแนวทางนี้ไม่ส่งเสริมการสร้างหลากหลายในสังคมประชาธิปไตย หากสื่อมวลชนไม่สามารถนำเสนอมุมมองเชิงวิพากษ์ที่สำคัญต่อโครงสร้างอำนาจในสังคม ก็ถือว่ามีส่วนร่วมในการคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่แล้ว และสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Hertog and McLeod, 1995)

การศึกษาของ Harlow and Brown (2022) ยังพบว่า ความเชื่อของผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับการประท้วง กิวัตรในการรายงานข่าว บรรทัดฐานของวิชาชีพ และขององค์กร และผู้รับสารขององค์กรสื่อ ก็มีผลต่อแนวทางการรายงานการชุมนุมของสื่อมวลชน โดยเมื่อนักข่าวมีจุดยืนเดียวกับการประท้วง การรายงานก็จะช่วยอธิบายสาเหตุและผลกระทบของปัญหาที่ผู้ชุมนุมเรียกร้อง แต่เมื่อสื่อมวลชนอ้างความมีภววิสัย (objectivity) โดยต้องนำเสนออย่างไม่มี “เข้าข้าง” ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ประกอบกับเผชิญแรงกดดันจากเจ้าของและผู้ลงโฆษณา ก็จะนำไปสู่การรายงานที่ลดความชอบธรรมของการชุมนุม แทนที่จะตรวจสอบสถาบันที่มีอำนาจมากกว่า ดังนั้น นักข่าวที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้ชุมนุมออกมาเรียกร้องและใช้บรรทัดฐานการทำงานแบบปกติ ก็อาจนำไปสู่การรายงานการประท้วงในเชิงลบ

การศึกษาสื่อมวลชนกับความรุนแรงทางการเมืองยังพบว่า สื่อมวลชนมักให้พื้นที่กับข้อมูลและความเห็นจากแหล่งข่าวที่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองเป็นหลัก เนื่องจากวัฒนธรรมการผลิตข่าวที่เห็นว่า คนกลุ่มนี้เป็นผู้รับผิดชอบต่อนโยบายสาธารณะโดยตรง หรือเป็น “ผู้รู้” และให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ (Wolfsfeld, 1997) สื่อยังเน้นการนำเสนอภาพเหตุการณ์หรือผู้แสดงทางการเมืองที่สร้างความหวือหวาและตื่นตาตื่นใจ เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารและแข่งขันกับองค์กรสื่ออื่นๆ ทำให้ภาพความรุนแรงและสีสนัฏถูกนำเสนอมากกว่าการถกเถียงในเชิงลึกเกี่ยวกับความสมเหตุสมผลและผลกระทบต่อสาธารณะของการต่อสู้ทางการเมือง (Tumber, 2007) จนนำไปสู่ทฤษฎีแบบ “แบ่งเขา-แบ่งเรา” ระหว่างประชาชนทั่วไปกับผู้ต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งช่วยสนับสนุนวาทกรรมของรัฐและอำนาจนำในสังคมอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม บทบาทของสื่อมวลชนในความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองผันแปรไปตามบรรยากาศทางการเมืองและสังคม เมื่อความเห็นของชนชั้นนำทางการเมืองไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สื่อมวลชนสามารถตรวจสอบและนำเสนอมุมมองที่แตกต่างหลากหลายในความขัดแย้งทางการเมืองได้มากขึ้น (Hallin, 1989) นอกจากนี้ การรายงานแบบกระบวนทัศน์การประท้วงขึ้นอยู่กับลักษณะและบริบทของการชุมนุม การศึกษาการรายงานการประท้วงในสหรัฐอเมริกาพบว่า การประท้วงในประเด็นสุขภาพ สิ่งแวดล้อม สิทธิผู้อพยพ การเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ มักไม่ถูกรายงานด้วยกรอบข่าวที่เน้นการปะทะหรือการจลาจล และมักมีการอธิบายเกี่ยวกับข้อเรียกร้อง รวมถึงนโยบายและกฎหมายที่ส่งผลกระทบ ขณะที่การประท้วงที่ผู้ชุมนุมปะทะกับตำรวจ เช่น การประท้วงต่อต้านการเหยียดสีผิว จะถูกรายงานโดยใช้กรอบที่เน้นความรุนแรง และไม่เปิดพื้นที่ให้มีการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับนโยบายมากนัก (Brown and Harlow, 2019)

แม้บทบาทของสื่อมวลชนในความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองจะถูกกำหนดโดยบรรยากาศทางการเมือง แต่การรายงานของสื่อก็อาจส่งผลกลับไปเปลี่ยนแปลงกระบวนกรทางการเมืองก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในความขัดแย้ง (Wolfsfeld, 1997 & 2004)

ทั้งนี้ ปัจจัยหนึ่งที่ควรพิจารณาประกอบกับการรายงานความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองของสื่อมวลชนคือ ท่าทีของรัฐต่อสื่อมวลชน โดยเฉพาะการใช้เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง (structural constraints) อย่างกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่จำกัดเสรีภาพสื่อมวลชน หรือการที่รัฐแปะฉลากสื่อมวลชน ว่าเป็น “แนวร่วม” กับผู้เห็นต่างจากรัฐ เพื่อปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและตรวจสอบการกระทำของรัฐ รวมถึงไม่เปิดโอกาสให้มีการถกเถียงทางเลือกอื่นๆ ในการทำความเข้าใจความขัดแย้ง (Schlesinger et al., 1983; Wolfsfeld, 1997)

ผลการศึกษาเรื่องบทบาทของสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุมข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยาของวารสารศาสตร์ (sociology of journalism) ที่อธิบายว่า สื่อมวลชนถูกกำหนดและกำกับโดยปัจจัยระดับปัจเจก อย่างลักษณะและความคิดความเชื่อส่วนบุคคล ไปจนถึงปัจจัยระดับองค์กร เช่น กิจวัตรในการผลิตข่าว โครงสร้างของกองบรรณาธิการ และวิถีปฏิบัติขององค์กร ซึ่งสร้างขึ้นจากอุดมการณ์วิชาชีพหรือความคาดหวังต่อสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย และชนบทที่สืบทอดกันมาในองค์กร (Reese, 2007) แนวทางเหล่านี้ถูกพัฒนาให้เป็น “มาตรฐานวิชาชีพ” หรือ “ความเป็นมืออาชีพ” (professionalism) ที่สื่อมวลชนนำมาใช้กำหนดบทบาทที่ควรจะเป็นและแนวทางการปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ในการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อรักษาอัตลักษณ์และอิสรภาพ (autonomy) ของตน (Ryfe, 2017) ขณะเดียวกัน สถาบันทางสังคมที่อยู่นอกเหนือสื่อ (extramedia) เช่น สภาพเศรษฐกิจและการแข่งขันในตลาด รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ก็มีอิทธิพลมากในการกำหนดบทบาทของสื่อมวลชนในสังคมจนอาจครอบงำอุดมการณ์วิชาชีพได้เช่นกัน (Reese, 2007) จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้การทำงานของสื่อมวลชนจะถูกคาดหวังให้ตั้งอยู่บนฐานของอุดมการณ์วิชาชีพหรือจริยธรรมวิชาชีพ แต่อิทธิพลจากความคิดความเชื่อของผู้ปฏิบัติงานในระดับปัจเจก วัฒนธรรมองค์กร และสภาพสังคมการเมือง อาจทำให้การดำเนินงานของสื่อไม่สอดคล้องกับมาตรฐานที่ควรจะเป็น

ส่วนแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ (peace journalism) เป็นแนวทางหนึ่งที่นักวิชาการและวิชาชีพนำมาใช้วิเคราะห์และเสนอแนะเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในความขัดแย้งและความรุนแรง โดยแนวคิดนี้เสนอให้นักวารสารศาสตร์ทำความเข้าใจต่อความขัดแย้งด้วยทฤษฎีความรุนแรงที่เสนอโดย Johan Galtung ซึ่งพิจารณาความรุนแรงเชิงกายภาพที่มองเห็นได้ กับความรุนแรงที่มองไม่เห็น ได้แก่ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ที่ครอบคลุมระบบและกฎเกณฑ์ที่เอื้อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ หรือใช้อำนาจกดทับคนกลุ่มอื่นๆ และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ที่หมายถึงค่านิยมและชนบททางสังคมที่ลดคุณค่าและอำนาจของคนบางกลุ่ม อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อการรายงานที่มุ่งหาทางออกให้กับความขัดแย้ง (Lynch and McGoldrick, 2005) โดยชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างกรอบการรายงานข่าวที่ให้ความสำคัญต่อสันติภาพและความขัดแย้ง (peace/conflict journalism) กับกรอบการรายงานข่าวที่ให้ความสำคัญต่อการสู้รบและความรุนแรง (war/violence journalism) ใน 4 ประเด็น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กรอบการรายงานข่าวที่ให้ความสำคัญต่อสันติภาพและความขัดแย้ง (Peace/Conflict Journalism) กับกรอบการรายงานข่าวที่ให้ความสำคัญต่อการสู้รบและความรุนแรง (War/Violence Journalism) ตามแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ

Peace/Conflict Journalism	War/Violence Journalism
I. มุ่งเน้นสันติภาพและความขัดแย้ง (Peace/Conflict-Oriented) - อธิบายสาเหตุของความขัดแย้ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป้าหมายของแต่ละฝ่าย และมองหากลไกการแก้ปัญหาแบบทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะ (win-win) - เปิดกว้างทางพื้นที่และเวลา ไม่กำหนดขอบเขตหรือเงื่อนไขในการบรรลุข้อตกลง - ทำให้ความขัดแย้งโปร่งใส ให้ทุกฝ่ายได้มีสิทธิมีเสียง ได้รับความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ - เห็นความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่าย - นำเสนอผลกระทบที่มองไม่เห็นจากความรุนแรง	I. มุ่งเน้นการสู้รบและความรุนแรง (War/Violence-Oriented) - อธิบายว่ามีเพียง 2 ฝ่ายในความขัดแย้ง (“คู่ขัดแย้ง”) มีเป้าหมายเดียวที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องชนะเท่านั้น (zero-sum game) - ปิดพื้นที่และมีเงื่อนไขเวลา - ทำให้การต่อสู้เป็นเรื่องคลุมเครือและเป็นเรื่องลึกลับซับซ้อน รายงานข่าวแบบแบ่งแยก “เขา”-“เรา” - เห็น “พวกเขา” เป็นปัญหา และลดความเป็นมนุษย์ของพวกเขา - รอให้เกิดความรุนแรงก่อนจึงรายงาน เน้นผลที่มองเห็น

ตารางที่ 1 กรอบการรายงานข่าวที่ให้ความสำคัญต่อสันติภาพและความขัดแย้ง (Peace/Conflict Journalism) กับกรอบการรายงานข่าวที่ให้ความสำคัญต่อการสู้รบและความรุนแรง (War/Violence Journalism) ตามแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ (ต่อ)

Peace/Conflict Journalism	War/Violence Journalism
II. มุ่งเน้นนำเสนอความจริง (Truth-Oriented) เปิดโปงความไม่จริงของทุกฝ่าย	II. มุ่งเน้นนำเสนอการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda-Oriented) เปิดโปงความไม่จริงของ “ฝ่ายเขา” และช่วย “ฝ่ายเรา” ปกปิดข้อเท็จจริง
III. มุ่งเน้นนำเสนอเกี่ยวกับผู้คน (People-Oriented) - เน้นความทุกข์ทรมานของทุกฝ่าย และให้เสียงแก่ผู้ไร้เสียง - เน้นผู้สร้างสันติภาพที่เป็นคนธรรมดา	III. มุ่งเน้นนำเสนอเกี่ยวกับชนชั้นนำ (Elite-Oriented) - เน้นความทุกข์ทรมานของ “พวกเรา” ชนชั้นนำที่มีความสามารถและเป็นกระบอกเสียงให้ชนชั้นนำ - เน้นผู้สร้างสันติภาพที่เป็นชนชั้นนำ
IV. มุ่งเน้นนำเสนอทางแก้ปัญหา (Solution-Oriented) - มองหาหนทางในการบรรลุสันติภาพโดยไม่ใช้ความรุนแรงและมีความสร้างสรรค์ - รายงานข้อเสนอต่างๆ ในการสร้างสันติภาพเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสู้รบอีก - ให้ความสำคัญต่อแนวทางการสร้างโครงสร้างวัฒนธรรม และสังคมที่มีสันติ - นำเสนอผลที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้น อภิปรายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาแนวทางการเยียวยาฟื้นฟูสังคม และการสมานฉันท์	IV. มุ่งเน้นเสนอชัยชนะ (Victory-Oriented) - มองว่าการบรรลุสันติภาพคือชัยชนะ (ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) และการหยุดยิง - ปกปิดข้อเสนอในการสร้างสันติภาพก่อนที่จะได้รับชัยชนะ - ให้ความสำคัญต่อการสร้างสันติภาพผ่านโครงสร้างและวัฒนธรรมที่ควบคุมสังคม เช่น สนธิสัญญาสถาบัน - กลับมารายงานอีกครั้งเมื่อเกิดการต่อสู้หรือสงครามขึ้นอีก

ที่มา: Lynch and McGoldrick (2005)

การทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการรายงานข่าวการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา พบว่า ในภาพรวม กรอบการรายงานข่าวมีแนวโน้มที่มุ่งเน้นการสู้รบและความรุนแรง (war/violence journalism) มากกว่าสันติภาพและความขัดแย้ง (peace/conflict journalism) กล่าวคือ การรายงานส่วนใหญ่มักเลือกนำเสนอการปะทะคารมและตอบโต้กันด้วยกำลัง ซึ่งสะท้อนความวุ่นวาย

ไว้ระเบียบของการชุมนุม การแข่งขันอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ และให้ความสำคัญต่อรูปแบบการเคลื่อนไหวและสีส่นของกิจกรรมมากกว่าฐานคิดหรืออุดมการณ์ในการเรียกร้อง (อนุชา มณีโชติ, 2552; ทิพย์อนงค์ ตรรกวุฒินวงศ์, 2552) รวมถึงมีการใช้ภาษาที่ตีตรา ปรักปรำผู้ชุมนุม และแบ่งเขาแบ่งเรา (บุหลันฉาย อุดมอริยทรัพย์, 2545; กนกกาญจน์ วรสีหะ, 2555; สรลักษณ์ พงษ์โพธิ์, 2556) ซึ่งเป็นการรายงานข่าวที่ไม่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งที่ผู้ชุมนุมเห็นว่าเป็นปัญหาหรือเรียกร้องแก้ไข

ผู้วิจัยจะนำแนวคิดทฤษฎี 3 กลุ่มนี้มาวิเคราะห์แนวทางการรายงานข่าวของสื่อมวลชนในการชุมนุมใหญ่ทางการเมือง 5 ครั้ง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของสื่อมวลชน รวมถึงมุมมองจากเอกสารเชิงนโยบายและผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการรายงานข่าวที่สร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรงและลดเงื่อนไขการใช้ความรุนแรงในการชุมนุม

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

(1) การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์จากบันทึกหรือรายงานสรุปเกี่ยวกับการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา สถิติการใช้ความรุนแรงและผลกระทบจากความรุนแรงในการชุมนุม กฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการรายงานของสื่อมวลชน แฉลงการณ์ แนวปฏิบัติ และคู่มือขององค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพสำหรับการรายงานการชุมนุม รายงานข่าวการชุมนุม เป็นต้น โดยสืบค้นจากฐานข้อมูลวิชาการออนไลน์ ห้องสมุด และ search engine

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงและแบบสโนว์บอลล์ รวมผู้ให้ข้อมูล 28 คน โดยมีคุณสมบัติต่างกันเพื่อสะท้อนนิเวศสื่อที่มีความหลากหลาย ดังนี้

(2.1) เป็นผู้ที่ทำงานหรือเคยทำงานในองค์กรสื่อ ทั้งสื่อเชิงพาณิชย์ สื่อสาธารณะ และสื่อทางเลือก รวมถึงสื่อพลเมือง

(2.2) ทำงานในช่วงการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา

(2.3) นำเสนอข่าวสารทางสื่อดั้งเดิม และ/หรือช่องทางออนไลน์

(3) การสนทนากลุ่ม โดยเลือกผู้เข้าร่วมเป็นสื่อมวลชน ผู้จัดการชุมนุม นักกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชน และผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารที่ไม่ใช้ความรุนแรง และเลือกเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2563-2564 เพื่อให้ได้ผู้เข้าร่วมสนทนาที่มีประสบการณ์ร่วมใกล้เคียงกัน และที่ยังเป็นปัจจุบัน รวมผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม 8 คน⁵

โครงการวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยจากคณะกรรมการ พิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามใบรับรอง เลขที่ COA No. 230/65 เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2565

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ โดยประมวลข้อมูล จากการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม หัวข้อแรกอธิบาย การดำเนินงานของสื่อมวลชนในการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมือง หัวข้อที่สองนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการรายงานข่าวการชุมนุมของสื่อมวลชน และหัวข้อที่สามนำเสนอการวิเคราะห์แนวทางการรายงานข่าวการชุมนุมที่สร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง และแนวทางที่ลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง ดังนี้

1. การดำเนินงานของสื่อมวลชนในการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อย่อย ได้แก่ การวางแผนงานข่าวของกองบรรณาธิการ การเตรียมการด้านความปลอดภัยในการรายงานจากพื้นที่ชุมนุม และการดำเนินงานระหว่างการรายงานการชุมนุม

1.1 การวางแผนงานข่าวของกองบรรณาธิการ

กรณีศึกษาทั้ง 5 ครั้ง ถือเป็นการประท้วงรัฐบาลครั้งใหญ่ที่องค์กร สื่อเห็นว่าจำเป็นต้องนำเสนอ เพราะมีประชาชนมาชุมนุมจำนวนมาก โดยเฉพาะ ในกรุงเทพฯ เป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนความขัดแย้งทางการเมืองในขณะนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำและทิ้งช่วงจากการชุมนุมครั้งใหญ่ก่อน

⁵ มีผู้ให้ข้อมูล 1 คน ที่ทั้งให้สัมภาษณ์เชิงลึกและเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

หน้านั้นหลายปี อีกทั้งผู้ชุมนุมยังจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ องค์กรข่าวต้องวางแผนการรายงานข่าวการชุมนุม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งนัก ทั้งในด้านการบริหารจัดการห้องข่าวและด้านรูปแบบการรายงาน ถือเป็นการ “ทำสิ่งที่ไม่คาดคิดให้เป็นกิจวัตร” (routinizing the unexpected) (Tuchman, 1973) เพื่อให้สามารถผลิตข่าวสู่สาธารณะได้

กองบรรณาธิการจึงมักจัดสรรกำลังคนจำนวนหนึ่งสำหรับการทำงานในภาคสนาม เพื่อให้สามารถรายงานการชุมนุมได้อย่างต่อเนื่อง องค์กรขนาดใหญ่ มักจะมอบหมายให้ผู้สื่อข่าวสายการเมือง ผู้สื่อข่าวโต๊ะเฉพาะกิจที่ผลิตรายงานขนาดยาวหรือรายงานเชิงลึกเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม รวมถึงผู้สื่อข่าวจากสายอื่นๆ หมุนเวียนกันลงพื้นที่ชุมนุม (ผู้ให้ข้อมูล 028, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 034, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2566) ส่วนองค์กรขนาดเล็ก ที่เน้นการนำเสนอประเด็นทางสังคมก็จำเป็นต้องระดมสรรพกำลังจากคนในกองบรรณาธิการซึ่งมีไม่มากนัก เพื่อผลัดเปลี่ยนกันลงพื้นที่ หรือมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเคลื่อนไหวย่างรวดเร็วเป็นประจำเป็นผู้รายงานหลักจากภาคสนาม (ผู้ให้ข้อมูล 024, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2566; ผู้ให้ข้อมูล 002, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2566) ขณะที่ช่างภาพข่าวมักจะไม่ได้ประจำสายงานใดสายงานหนึ่งโดยเฉพาะ และได้รับมอบหมายให้ถ่ายภาพเหตุการณ์ที่หลากหลาย (ผู้ให้ข้อมูล 030, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 033, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2566) ผู้ปฏิบัติงานสื่อจึงมีประสบการณ์ในการรายงานการชุมนุมที่แตกต่างกันไป รวมถึงมีการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมและความขัดแย้งซึ่งเป็นเหตุแห่งการชุมนุมในระดับต่างๆ กัน

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า ในการมอบหมายงานในการรายงานการชุมนุม กองบรรณาธิการมักคำนึงถึงประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของผู้ปฏิบัติงานควบคู่กับลักษณะเหตุการณ์ที่จะไปรายงาน รวมถึงยังต้องกระจายกำลังคนไปยังจุดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมด้วย หากเป็นกิจกรรมที่คาดการณ์ว่าไม่น่าจะมีเหตุปะทะหรือการสลายการชุมนุม เช่น การปราศรัยบนเวที การปักหลักของผู้ชุมนุม ก็จะมอบหมายให้ผู้สื่อข่าวที่ไม่ได้ติดตามประเด็นการเมืองโดยตรงหรือ

มีประสบการณ์ไม่มากนักในพื้นที่ ส่วนผู้สื่อข่าวสายการเมืองมักได้รับมอบหมายให้ติดตามผู้นำการชุมนุม ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และผู้แสดงทางการเมืองที่เป็นที่รู้จัก ซึ่งมักประจำอยู่ตามสถานที่สำคัญ เช่น ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา พรรคการเมือง แต่หากเห็นว่าอาจเกิดการเผชิญหน้ากันหรือมีความเสี่ยงสูง ก็จะมีมอบหมายผู้ที่มีประสบการณ์ภาคสนามมากกว่า เนื่องจากต้องรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินและรายงานเหตุการณ์อย่างระมัดระวัง องค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพนำบทเรียนเหล่านี้มาใช้วางแผนการทำงานในการชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ (ช่วงปี 2551) นปช. และ กปปส. รวมถึงนำไปใช้ฝึกอบรมการรายงานในสถานการณ์ความขัดแย้งในเวลาต่อมา (ผู้ให้ข้อมูล 031, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 027, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 028, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

นอกจากนี้ กองบรรณาธิการของแต่ละองค์กรสื่อจะกำหนดประเด็นข่าว รูปแบบการนำเสนอ และปริมาณการรายงานแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับนโยบายข่าวขององค์กร ในช่วงการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล รสช. (2535) การชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ (2549-2551) นปช. (2552-2553) และ กปปส. (2556-2557) ช่องทางสื่อดั้งเดิมอย่างหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ยังมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร และเป็นผู้เล่นหลักในภูมิทัศน์สื่อ ในการรายงานข่าวประจำวันขององค์กรสื่อขนาดใหญ่ บรรณาธิการประจำวันมักจะเป็นผู้คัดเลือกข้อมูลและภาพข่าวที่ผู้ปฏิบัติงานภาคสนามส่งเข้ามายังห้องข่าว และเรียบเรียงเพื่อนำเสนอเป็นรายงานข่าวทางช่องทางหลักขององค์กรต่อไป ส่วนผู้สื่อข่าวภาคสนามของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงอาจรับผิดชอบการรายงานสดทางวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์เป็นระยะ สถานีโทรทัศน์ที่เน้นการนำเสนอข่าวสารจะจัดเวลาสำหรับการรายงานสดเหตุการณ์จากพื้นที่การชุมนุมในสัดส่วนที่มากกว่าเหตุการณ์ทั่วไป (ผู้ให้ข้อมูล 027, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566)

ทั้งนี้ ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ, นปช. และ กปปส. มีสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมที่เกี่ยวข้องกับผู้จัดการชุมนุมทำหน้าที่ถ่ายทอดสดเวทีปราศรัย รวมถึงมีการใช้วิทยุชุมชนในช่วงการชุมนุมที่นำโดย นปช. นอกจาก

สื่อเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สนับสนุนการชุมนุมยังคงเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการชุมนุมได้ แม้รัฐบาลจะมีความพยายามปิดกั้น และสื่อมวลชนกระแสหลักไม่ได้รายงานข่าวอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังสามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้ชุมนุมและผู้สนับสนุนที่ไม่ได้มาเข้าร่วมในพื้นที่ และเอื้อต่อการระดมพลและทรัพยากรด้วย (กมลพร วรกุล, 2553; กิตติชัย ชันทอง, 2558; ลักษิกา แพทอง, 2559; ธันยนันท์ จันทรทรวงพล, 2560) โดยในกรณีการชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ และ กปปส. การสื่อสารการชุมนุมผ่านโทรทัศน์ดาวเทียมและสื่อออนไลน์ของแกนนำการชุมนุมยังสร้างความชอบธรรมให้กับการรัฐประหารในเวลาต่อมา (Sinpeng, 2021)

ส่วนในช่วงการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยที่นำโดยนักศึกษาและเยาวชน (2563-2564) ช่องทางสื่อออนไลน์เป็นที่นิยมของผู้รับสารมากขึ้น แม้กองบรรณาธิการขององค์กรสื่อยังคงทำหน้าที่หลักในการคัดเลือกและเรียบเรียงเนื้อหาข่าวทางช่องทางหลัก แต่ผู้สื่อข่าวภาคสนามบางส่วนต้องรับผิดชอบการถ่ายทอดสด (live stream) หรือ “ไลฟ์” ทางช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ขององค์กรสื่อเพิ่มเติม ทำให้รายงานเหตุการณ์ได้ยาวนานกว่าการรายงานทางโทรทัศน์ซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องตารางการออกอากาศ ในช่วงเวลานี้ยังเกิดสื่ออิสระและสื่อพลเมืองจำนวนมาก ที่นำเสนอเนื้อหาและถ่ายทอดสดเกี่ยวกับการชุมนุมทางช่องทางออนไลน์เท่านั้น ผู้ผลิตเหล่านี้มักเกาะติดการชุมนุม โดยเฉพาะการชุมนุมขนาดเล็กที่องค์กรสื่อไม่ส่งบุคลากรมารายงานในพื้นที่ แม้ช่องทางออนไลน์จะทำให้ปริมาณข่าวสารเกี่ยวกับการชุมนุมเพิ่มขึ้น แต่ก็เพิ่มภาระให้กับคนทำงานภาคสนามเช่นกัน

1.2 การประเมินสถานการณ์และเตรียมการด้านความปลอดภัยในการรายงานจากพื้นที่ชุมนุม

ผู้ที่เคยทำงานในพื้นที่การชุมนุมให้ข้อมูลว่า กองบรรณาธิการและผู้ปฏิบัติงานสื่อจะให้ความสำคัญกับการประเมินสถานการณ์และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นทั้งในภาพรวมและรายวัน โดยเฉพาะเมื่อการชุมนุมมีความตึงเครียดขึ้น เช่น เจ้าหน้าที่ใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุม มีรายงานเหตุปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ชุมนุมหรือผู้ต่อต้านการชุมนุม หรือมีการคุกคามผู้ปฏิบัติงานสื่อโดยเจ้าหน้าที่รัฐ

หรือผู้ชุมนุม โดยประเมินสถานการณ์จากผู้จัดการชุมนุม ลักษณะกิจกรรม และ
ช่วงเวลาการชุมนุม หาข้อมูลจากแหล่งข่าวฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายความมั่นคง รวมถึง
ผู้แสดงทางการเมืองสำคัญ พิจารณาจากจำนวนกำลังและอุปกรณ์ของเจ้าหน้าที่
ตำรวจ ทหาร หรือเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชน (คฝ.) พิจารณาประเด็นที่ผู้ชุมนุมปราศรัย
ลักษณะกิจกรรม สถานที่ชุมนุม และปฏิกิริยาของเจ้าหน้าที่

นอกจากการติดตามสถานการณ์และท่าทีของผู้แสดงทางการเมือง
กลุ่มต่างๆ แล้ว องค์กรข่าวออนไลน์ที่ไม่แสวงกำไรแห่งหนึ่งยังจัดการอบรมเชิง
ปฏิบัติการให้คนทำงานนำแนวคิดการสื่อสารที่ไม่ใช้ความรุนแรง (non-violence
communication) มาวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อให้สามารถประเมินทิศทางของความ
ขัดแย้งทางการเมืองและแนวโน้มการใช้ความรุนแรงในระดับต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น
นอกจากแนวทางนี้จะทำให้เห็นความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อคนทำงานแล้ว ยังช่วยให้
กองบรรณาธิการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เป็นเหตุของการชุมนุมและ
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้งที่ขยายวงกว้างกว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม
โดยตรง (ผู้ให้ข้อมูล 002, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2566)

ในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล รสช. และช่วงแรกของการชุมนุมที่นำ
โดยกลุ่มพันธมิตรฯ สื่อมวลชนภาคสนามยังไม่ได้มีอุปกรณ์สำหรับรักษาความ
ปลอดภัยในการทำงานภาคสนามโดยเฉพาะ ต่อมาหลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจยิง
แก๊สน้ำตาสลายการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรฯ ที่หน้ารัฐสภาเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2551
จนทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต และเกิดการปะทะกันระหว่างตำรวจและผู้ชุมนุม
นปช. ในช่วงเดือนเมษายน 2552 สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
จึงจัดทำปλοกแขนแสดงสัญลักษณ์สื่อมวลชนสำหรับผู้ปฏิบัติงานสื่อในพื้นที่การ
ชุมนุม รวมทั้งจัดทำ *คู่มือรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง (2552)* ซึ่ง
ส่วนหนึ่งกล่าวถึงแนวปฏิบัติเบื้องต้นในการรายงานการชุมนุมและข้อเสนอแนะ
ในการนำแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพมาใช้ในการรายงานข่าว

เมื่อเกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ชุมนุมในเดือนเมษายน
2553 และเจ้าหน้าที่สลายการชุมนุมของกลุ่ม นปช. ด้วยอาวุธสงครามในเวลา
ต่อมาจนทำให้มีผู้ปฏิบัติงานสื่อได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต ทั้งผู้ปฏิบัติงาน องค์กร

สื่อ และองค์กรวิชาชีพ จึงเห็นความจำเป็นในการเตรียมอุปกรณ์และฝึกอบรมทักษะในการรายงานจากพื้นที่ความขัดแย้ง และกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกหนึ่งอย่างในการรายงานการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี 2563-2564 ซึ่งเจ้าหน้าที่มักใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุม (ผู้ให้ข้อมูล 027, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 028, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 002, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2566) อย่างไรก็ตาม สื่อพลเมืองและสื่ออิสระที่ไม่ได้สังกัดองค์กรจะต้องรับภาระเหล่านี้เอง (ผู้ให้ข้อมูล 007, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 029, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 012, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2566, ผู้ให้ข้อมูล 025, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2566)

ผู้ให้ข้อมูลยังระบุว่า เนื่องจากการชุมนุมใหญ่บางครั้งเว้นระยะห่างจากการชุมนุมใหญ่ก่อนหน้านี้หลายปี จำนวนนักข่าวที่มีประสบการณ์ตรงในการรายงานจากพื้นที่ชุมนุมจึงมีไม่มากนัก บางส่วนก็ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นผู้บริหารในกองบรรณาธิการ (ผู้ให้ข้อมูล 020, สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2566) ส่วนในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในปี 2563-2564 ผู้ปฏิบัติงานสื่อในองค์กรสื่อออนไลน์ที่เกิดขึ้นใหม่บางแห่งเน้นการทำงานในช่องทางเป็นหลัก จึงมีประสบการณ์ในการลงพื้นที่จริงน้อย (โพรตดู กรุณพร เชษฐพยัคฆ์ และอัษฎารุ บุญฤทธิ์ศักดิ์, 2564) ขณะเดียวกัน ก่อนการชุมนุมเหล่านี้ องค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพยังไม่ได้จัดหรือไม่สามารถอบรมเชิงปฏิบัติการการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งได้⁶ จึงทำให้สื่อมวลชน โดยเฉพาะผู้ที่รายงานจากพื้นที่ชุมนุม ต้องเรียนรู้และปรับตัวตามสถานการณ์ด้วยตนเองเป็นหลัก

แม้การวิจัยเอกสารจะพบว่า องค์กรวิชาชีพจะมีความพยายามพัฒนาแนวปฏิบัติในการรายงานข่าวการชุมนุมและความขัดแย้ง แต่การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงานภาคสนามและผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มชี้ว่า

⁶ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยเริ่มจัดการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยในการรายงานข่าว (safety training) หลังจากเจ้าหน้าที่รัฐเข้าปราบปรามผู้ชุมนุม นปช. เมื่อปี 2553 โดยได้ International News Safety Institute (INSI) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีสื่อชาวที่ผ่านการรายงานในสถานการณ์ความขัดแย้งและสงครามมาฝึกอบรม ในปีต่อๆ มา สมาคมนักข่าวฯ จึงจัดอบรมเอง และต่อเนื่องมา 11 รุ่น แต่ต้องระงับไปในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในช่วงปี 2563

การรายงานของสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในพื้นที่ ความใกล้ชิดกับแหล่งข่าวที่เป็นชนชั้นนำ และระดับการควบคุม-ปิดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงมีเสียงวิพากษ์คู่มือการรายงานข่าวและมุมมองของสื่อมวลชนต่อการให้พื้นที่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันว่ายังคงให้ความชอบธรรมต่อสถาบันที่มีอำนาจ (ประวิตร โรจนพฤกษ์, 2552; ผู้ให้ข้อมูล 026, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566) ดังที่จะอธิบายต่อไป

1.3 การดำเนินงานระหว่างกรรายงานการชุมนุม

ผลการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนเน้นการรายงานกิจกรรมและความเคลื่อนไหวของผู้แสดงทางการเมืองในช่วงการชุมนุม โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นพ้องว่าไม่ว่าจะเป็นผู้ที่สังกัดองค์กรสื่อ สื่ออิสระ หรือสื่อพลเมือง สื่อมวลชนทุกประเภทต้องรายงานข่าวโดยเสนอข้อเท็จจริงที่รอบด้านและปราศจากอคติหรืออารมณ์ส่วนตัว โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ต้องใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้รายงานได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ผู้รับสารได้รับข้อเท็จจริง ได้รับความไว้วางใจจากสาธารณะ และป้องกันสื่อมวลชนจากการคุกคามของฝ่ายต่างๆ (ผู้ให้ข้อมูล 011, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 027, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 007, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566) ขณะเดียวกัน กองบรรณาธิการในห้องข่าวก็ต้องไหว้รู้ต่อแรงกดดันที่ผู้ปฏิบัติงานภาคสนามต้องเผชิญ และไม่ทำสิ่งที่อาจทำให้เกิดความเสี่ยงต่อคนทำงานในพื้นที่ได้ (ผู้ให้ข้อมูล 027, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 021, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2566) ผู้ให้ข้อมูลยังเห็นว่า สื่อมวลชนจำเป็นต้องชี้ให้เห็นต้นเหตุที่ทำให้ผู้ชุมนุมไม่พอใจรัฐบาลจนนำมาสู่การประท้วง เช่น การก่อรัฐประหารและจัดตั้งรัฐบาลที่มีสายสัมพันธ์กับคณะรัฐประหาร การใช้อำนาจที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุน พยายามนำเสนอแนวทางคลี่คลายความขัดแย้ง เช่น ข้อเสนอที่ไม่ใช้ความรุนแรง การเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้ง รวมถึงเน้นการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ชุมนุมทั่วไป และพยายามตรวจสอบการใช้ความรุนแรงโดยรัฐ เพื่อคัดง้างกับการรับรู้ที่เป็นกระแสหลักในสังคม (ผู้ให้ข้อมูล 026, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566)

ระดับความเสี่ยงในพื้นที่การชุมนุมจากการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการรายงานข่าว ดังที่จะอธิบายในช่วงต่อไป ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ภาคสนามระบุว่า เมื่ออยู่ในพื้นที่การชุมนุม คนทำงานสื่อจำเป็นต้องตื่นตัวและประเมินสถานการณ์เฉพาะหน้าตลอดเวลา เนื่องจากอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยช่วงปี 2563-2564 ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ คส. เข้ามาประจำการจำนวนมากและตั้งสิ่งกีดขวางเสมอ ต่างจากปฏิบัติการของตำรวจในช่วงการชุมนุมที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรฯ นปช. และ กปปส. ซึ่งทำที่ไม่แข็งแกร่งมาก และพอจะเห็นแนวโน้มการเคลื่อนกำลัง อีกทั้งผู้ชุมนุมยังมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และบางครั้งไม่มีผู้จัดการชุมนุมชัดเจน ต่างจากการชุมนุมใหญ่ก่อนหน้านี้ที่สื่อมวลชนมักคาดการณ์สถานการณ์ได้บ้าง เนื่องจากมีผู้จัดการชุมนุมที่สื่อมวลชนคุ้นเคยและมีลักษณะกิจกรรมชัดเจน

หลายคนเห็นว่า โดยหลักการ ผู้ปฏิบัติงานสื่อควรเคลื่อนไหวอยู่ในจุดที่จะสามารถมองเห็นปฏิกริยาได้ทั้งจากผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่เข้าไปฝังตัวอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและได้รับอันตรายจากการปะทะ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างเครือข่ายกับคนทำงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนหรือภาคประชาสังคม เพื่อประเมินสถานการณ์และดูแลความปลอดภัยของคนทำงานสื่อ ทว่าในสภาพการณ์จริง เมื่อเกิดความโกลาหลระหว่างการปะทะหรือการสลายการชุมนุม สื่อมวลชนก็หาพื้นที่ปลอดภัยได้ยาก และมักได้รับผลกระทบจากความรุนแรง (ผู้ให้ข้อมูล 023, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2566; ผู้ให้ข้อมูล 009, สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 028, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566) ผู้ให้ข้อมูลยังชี้ว่า สิ่งสำคัญเมื่ออยู่ท่ามกลางการปะทะหรือการสลายการชุมนุมคือการมีสติ และออกจากพื้นที่ให้เร็วที่สุด หากต้องการเก็บภาพเหตุการณ์เพื่อเป็นหลักฐานเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงหรือการกระทำที่ไม่ชอบธรรม กองบรรณาธิการควรออกแบบวิธีการรายงานและจัดหาอุปกรณ์การทำงานที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสื่อยังคงทำงานได้โดยไม่ตกอยู่ในความเสี่ยง เช่น เลี่ยงการรายงานสดและมาสรุปเหตุการณ์หลังจากนั้นแทน หรือตั้งกล้องวิดีโอสำหรับรายงานสดจากระยะไกล

เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูล 026, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 031, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 027, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองของสื่อมวลชน

2.1 ปัจจัยภายในองค์กรข่าว

2.1.1 ทรัพยากรที่จำกัดขององค์กรสื่อ

ดังที่นำเสนอข้างต้นแล้วว่า รูปแบบและวิธีการรายงานข่าวที่เน้นรายงานเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของผู้แสดงทางการเมือง โดยเฉพาะรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ และแกนนำการชุมนุม เป็นการรายงานที่แสดงให้เห็นการแข่งขันระหว่างฝ่ายต่างๆ แต่ไม่ช่วยอธิบายความขัดแย้งที่เป็นเหตุแห่งการชุมนุมและแนวทางที่จะคลี่คลายความขัดแย้งมากนัก ผู้ให้ข้อมูลตั้งข้อสังเกตว่า การรายงานที่ผ่านมามักขาดการเข้าถึงผู้ชุมนุมที่ไม่ใช่แกนนำและการวิเคราะห์ฐานคิดของผู้มีส่วนเสียแต่ละฝ่าย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะองค์กรสื่อมีทรัพยากรในการผลิตข่าวอย่างจำกัด จึงเลือกจัดสรรกำลังคนและอุปกรณ์สำหรับสถานที่และแหล่งข้อมูลที่จะทำให้งานเหตุการณ์ได้อย่างรวดเร็ว มากกว่าการรายงานเชิงลึกที่จะอธิบายขยายความบริบทแวดล้อม ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้ให้ข้อมูลที่รายงานเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนชี้ว่า การขาดความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ชุมนุม โดยเฉพาะกลุ่มที่เรียกร้องในประเด็นที่ทำทลายความเชื่อหลักของสังคม ทำให้การรายงานข่าวมักเน้นไปที่ความไร้ระเบียบและไร้เหตุผลของผู้ชุมนุม (ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 026, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566)

นอกจากนี้ กระบวนการผลิตข่าวในปัจจุบันที่เร่งรัดให้กองบรรณาธิการผลิตงานขนาดสั้นในปริมาณมากและนำเสนออย่างรวดเร็วทางช่องทางออนไลน์ ก็ไม่เปิดโอกาสให้คนทำงานได้ศึกษาหาข้อมูลหรือมีเวลาสนทนากับแหล่งข่าวเพื่อเก็บข้อมูลและสร้างความไว้วางใจมากนัก นอกจากจะไม่เอื้อให้ผู้สื่อข่าวขยายแหล่งข้อมูลที่มีความหลากหลายแล้ว ก็ไม่ช่วยสร้างอำนาจต่อรองกับแหล่งข่าวระดับสูงได้ (ผู้ให้ข้อมูล 023, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 034, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2566)

2.1.2 โครงสร้างการผลิตข่าวแบบแยกส่วน

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การรายงานการชุมนุมที่ผ่านมามากให้น้ำหนักกับข้อมูลและมุมมองจากรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐมากกว่าผู้ชุมนุม คือการที่ระบบการผลิตข่าวขององค์กรสื่อขนาดใหญ่แบบดั้งเดิมมักแบ่งการทำงานเป็นโต๊ะข่าวตามหัวข้อเนื้อหาที่น่าสนใจ โดยผู้สื่อข่าวมักได้รับมอบหมายให้ไปประจำหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลและแหล่งข่าวได้รวดเร็ว ในกรณีการรายงานการชุมนุม เมื่อผู้สื่อข่าวที่ประจำอยู่ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ทำเนียบรัฐบาล สำนักงานตำรวจ กองทัพ ได้รับข้อมูลจากแหล่งข่าวโดยตรงหรือจากการแถลงข่าว ก็จะส่งเข้าไปยังกองบรรณาธิการโดยมักไม่ได้หาแหล่งอื่นๆ มาสอบทานข้อมูลที่ได้มา เพราะเป็นไปตามสายงานที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้ ผู้สื่อข่าวที่ประจำตามหน่วยงานราชการเห็นว่าจำเป็นต้องเลี่ยงการตั้งคำถามที่ท้าทาย เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวและให้ได้มาซึ่งข้อมูลในอนาคต อีกทั้งยังลดความเสี่ยงต่อผู้ปฏิบัติงานและองค์กรสื่อจากการถูกแทรกแซงและคุกคามจากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพื้นที่ชุมนุมมีเหตุปะทะหรือเจ้าหน้าที่รัฐมักใช้กำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุม การทำงานใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐจึงปลอดภัยกว่า ดังนั้นหากกองบรรณาธิการไม่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือนำเสนอข้อมูลที่โต้แย้งเนื้อหาข่าวก็เป็นการผลิตซ้ำข้อกล่าวอ้างของเจ้าหน้าที่รัฐ ขาดการตรวจสอบและตั้งคำถามต่อปฏิบัติการของภาครัฐ และขาดเสียงสะท้อนจากผู้ชุมนุมที่ไม่ใช่แกนนำ ขณะที่ผู้ชุมนุมก็รู้สึกว่าการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและไม่ไว้วางใจสื่อมวลชน (ผู้ให้ข้อมูล 010, อีเมล, 3 สิงหาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 005, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566)

2.2 ปัจจัยภายนอกองค์กรข่าว

2.2.1 บรรยากาศและรูปแบบการชุมนุม

ดังที่กล่าวข้างต้นแล้วว่า เมื่อการชุมนุมมีความตึงเครียดมากขึ้น เช่น ผู้ชุมนุมจัดกิจกรรมที่พร้อมเผชิญหน้า เจ้าหน้าที่รัฐเพิ่มกำลังพลหรือเข้าสลายการชุมนุม หรือเกิดการคุกคามคนทำงานภาคสนามโดยเจ้าหน้าที่หรือผู้ชุมนุม สื่อมวลชนก็จะยิ่งระแวงระวังและต้องเตรียมรับความเสี่ยงที่อาจเป็น

อุปสรรคในการรายงานข่าวมากขึ้น ผลการวิจัยเอกสารพบว่า ในการชุมนุมกรณีศึกษา 5 ครั้ง มีรายงานสื่อมวลชนที่ได้รับบาดเจ็บอย่างน้อย 91 คน และเสียชีวิต 2 คน โดยพบผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนมากจากปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐในช่วงการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล รสช. ในเดือนพฤษภาคม 2535 (33 คน) และการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี 2563-2564 (อย่างน้อย 34 คน) ส่วนผู้เสียชีวิต 2 คนเป็นช่างภาพชาวต่างประเทศ ถูกยิงด้วยอาวุธหนักในช่วงการปราบปรามผู้ชุมนุม นปช. โดยทหาร ส่วนในการชุมนุมที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรฯ นปช. และ กปปส. มีรายงานสื่อมวลชนได้รับบาดเจ็บจากการกระทำของผู้ชุมนุมหรือกลุ่มไม่ทราบฝ่ายรวม 24 คน

ผู้ให้ข้อมูลยังระบุว่า รูปแบบกิจกรรมในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี 2563-2564 ถือเป็นความท้าทายอีกประการในการรายงานข่าว เนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ที่ผ่านมาจะมีผู้นำและโครงสร้างการจัดการชุมนุมชัดเจน อีกทั้งผู้เข้าร่วมการชุมนุมส่วนใหญ่มีความเป็นเอกภาพ จึงพอจะคาดการณ์ทิศทางของกิจกรรมได้บ้าง แต่ในการชุมนุมครั้งล่าสุด มีผู้จัดกิจกรรมหลายกลุ่มซึ่งมีแนวทางแตกต่างกัน หรือแม้ผู้เข้าร่วมการชุมนุมจะมีเป้าหมายเดียวกัน แต่ก็อาจมีวิธีการที่ขัดกันหรือไม่เห็นพ้องกันในเรื่องอื่นๆ รวมทั้งมีการกระทำที่ยังเป็นที่ถกเถียงว่าเข้าข่ายสันติวิธีหรือไม่ เช่น การสาธิตการเผาป้อมตำรวจ หรือการตอบโต้เจ้าหน้าที่ คผ. ด้วยพลุหรือระเบิดขวด ดังนั้นนอกจากจะต้องปรับวิธีรายงานข่าวที่แตกต่างจากเดิมแล้ว ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังเห็นความสำคัญที่สื่อมวลชนต้องอธิบายการกระทำเหล่านี้ และตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อป้องกันการนำข้อมูลบิดเบือนไปใช้สร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรงต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลก็ตั้งข้อสังเกตว่าการที่ผู้ชุมนุมไม่เป็นเอกภาพและมีแนวโน้มที่จะใช้กำลังเข้าปะทะกับเจ้าหน้าที่ ก็เพิ่มความเสี่ยงและความระแวงให้กับผู้ปฏิบัติงานสื่อเช่นกัน (ผู้ให้ข้อมูล 024, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2566; ผู้ให้ข้อมูล 003, สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2566) ประเด็นนี้สอดคล้องกับความกังวลของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มที่เป็นผู้จัดการชุมนุมที่ยอมรับว่า มีความพยายามทบทวนบทเรียนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมภายใน

กรอบสันติวิธี ซึ่งจะช่วยลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรงโดยรัฐและผู้ที่คัดค้าน การชุมนุม รวมถึงมีระบบการจัดกิจกรรมที่สามารถจะสื่อสารสู่สาธารณะได้อย่าง กระจ่าง เนื่องจากเห็นว่า การชุมนุมที่มีระบบการจัดการชัดเจนและไม่มีเหตุปะทะ หรือความโกลาหล จะเอื้อให้ผู้ชุมนุมสามารถสื่อสารข้อเรียกร้องหรือสารที่ ต้องการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนได้อย่างตรงประเด็นขึ้น เพราะไม่มีเหตุที่จะเบี่ยงเบนความสนใจไปจากสาระสำคัญของการชุมนุม (ผู้ให้ข้อมูล 001, สนทนากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 015, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566)

2.2.2 บรรยายากาตทางการเมือง

สื่อมวลชนเห็นว่า จำเป็นต้องตรวจสอบการกระทำของภาครัฐ โดยไม่ยอมจำนนต่อการปิดกั้นแทรกแซงหรือเซ็นเซอร์ตนเอง (ผู้ให้ข้อมูล 008, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566) มิ่งงานวิจัยที่พบว่า เมื่อรัฐบาลเริ่มสูญเสีย ความเชื่อมั่นจากประชาชน เช่น ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรฯ (2551) และ กปปส. (2556-2557) องค์กรข่าวเชิงพาณิชย์สามารถแสดงจุดยืน ในการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้อย่างตรงไปตรงมา (อภิวิชญ์ ไพศาลทรัพย์, 2552; พีระวัฒน์ อัฐนาถ, 2558) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ แฉลงการณ์และเอกสารขององค์กรวิชาชีพสื่อในช่วงการชุมนุม 2 ครั้งทีกล่าวมา รวมถึงการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล รสช. (2535) ที่พบการแสดงจุดยืนต่อผู้เคียด ข้างประชาชน คัดค้านการปิดกั้นข่าวสารและคุกคามเสรีภาพสื่อ และต่อต้าน รัฐบาลที่ถูกมองว่าเป็นเผด็จการหรือไม่เป็นประชาธิปไตย (ตัวอย่างเช่น สมาคม นักข่าวแห่งประเทศไทย, 2535; “แถลงการณ์ร่วมสมาคมวิชาชีพสื่อมวลชน”, 23 มีนาคม 2549; “แถลงการณ์ร่วมองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน”, 7 สิงหาคม 2556) จึงกล่าวได้ว่า สื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อกระแสหลัก สร้างอำนาจต่อรอง ให้ผู้ชุมนุมและลดความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐ อย่างไร ก็ตาม ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยกลุ่ม นปช. (พ.ศ. 2552-2553) ทั้งงานวิจัย และการวิเคราะห์เอกสารพบว่า สื่อมวลชนมักเสนอให้ผู้ชุมนุมเคารพกฎหมาย ไม่ใช้ความรุนแรง และให้ทุกฝ่ายคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธีหรือ “ถอย คนละก้าว” มากกว่าการตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐ (พีระวัฒน์ อัฐนาถ,

2558; “แถลงการณ์ร่วม”, 13 เมษายน 2552; “หนังสือถึงรัฐบาลและแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ”, 19 เมษายน 2553) ทำให้ผู้ชุมนุมถูกมองว่าเป็นฝ่ายใช้ความรุนแรงและทำผิดกฎหมาย ภาครัฐจึงมีความชอบธรรมในการปราบปรามมากกว่าจะคลี่คลายความขัดแย้งด้วยแนวทางอื่น

ส่วนในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี 2563 จุดเปลี่ยนที่ทำให้สื่อมวลชนเกิดความระแวงระวังในการรายงานการชุมนุมคือ เมื่อทนายอานนท์ น่ำภา และปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล นักศึกษาจากกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม ปราศรัยเกี่ยวกับข้อเสนอปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ในเดือนสิงหาคม 2563 สื่อมวลชนเห็นว่า เรื่องนี้เป็นประเด็นที่ท้าทายค่านิยมในสังคมไทยและเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีอาญามาตรา 112 เมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมการเมืองในช่วงนั้น หลายฝ่ายจึงไม่มั่นใจว่า สื่อมวลชนควรจจะรายงานในประเด็นนี้อย่างไร สื่อบางส่วนยอมรับว่า จำเป็นต้องเซ็นเซอร์ตนเองเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือถูกแทรกแซง (ผู้ให้ข้อมูล 011, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2566; สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565: 27; ภาววรรณธนาเลิศสมบูรณ์, 2564; วอยซ์ทีวี, 2563) ขณะที่ผู้บริหารกองบรรณาธิการเห็นว่า ต้องไต่ตรองมากขึ้นว่าจะรายงานประเด็นนี้อย่างไรเพื่อลดความเสี่ยงต่อผู้ปฏิบัติงานและองค์กร (ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566) ส่วนสื่อออนไลน์ขนาดเล็กที่มักนำเสนอประเด็นสิทธิมนุษยชนและสื่อพลเมืองที่เกาะติดการชุมนุมเห็นว่า ไม่สามารถละเลยประเด็นการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ได้ เพราะประชาชนเริ่มถกเถียงเรื่องนี้กันกว้างขวางมากขึ้นแล้ว จึงต้องพยายามหาวิธีการรายงานประเด็นนี้ พร้อมกับป้องกันคนทำงานจากการถูกดำเนินคดีหรือผลกระทบอื่นๆ ที่จะตามมา เช่น ตรวจสอบกับองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชน หรือนำเสนอข่าวในช่วงเวลาใกล้ๆ กัน เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 024, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2566; ผู้ให้ข้อมูล 029, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566)

ผู้ให้ข้อมูลยังเห็นว่า เมื่อผู้รับสารมีความตื่นตัวและสนใจประเด็นทางการเมืองและสังคม รวมถึงบรรยากาศการถกเถียงในสังคมเปิดกว้าง การลงทุนผลิตเนื้อหาเชิงคุณภาพก็จะมีคุณค่า เนื่องจากประชาชนให้ความสนใจต่อการรายงานข่าวที่อธิบายขยายความเกี่ยวกับความขัดแย้ง ซึ่งสามารถสร้างยอดการเข้าถึงและการมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาได้ นอกจากนี้บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายถกเถียงได้อย่างมีอารยะแล้ว การรายงานที่อยู่ในกระแสความสนใจและเป็นที่ยินยียังนำมาซึ่งรายได้และความไว้วางใจจากสาธารณะ รวมถึงทำให้องค์กรข่าวแข่งขันกันผลิตเนื้อหาเชิงคุณภาพได้ แทนที่จะเน้นแข่งขันด้วยปริมาณหรือเนื้อหาที่เร้าอารมณ์หรือฉับไวเท่านั้น ขณะเดียวกันบรรยากาศในการชุมนุมก็ไม่ตึงเครียดและไม่มีแนวโน้มจะเกิดการปะทะ เน้นการนำเสนอและอภิปรายถกเถียงด้วยข้อมูล ดังเช่นการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยระยะแรกในช่วงต้นปี 2563 (ผู้ให้ข้อมูล 024, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2566) ในทางตรงกันข้าม หากประเด็นที่ผู้ชุมนุมสื่อสารถูกมองว่าทำลายกระแสสังคมหรือค่านิยม องค์กรข่าวก็จะไม่สามารถรายงานประเด็นนั้นได้อย่างตรงไปตรงมา เพราะเกรงว่าจะถูกโจมตีจากฝ่ายที่เห็นต่างหรือถูกแทรกแซงจากรัฐ (ผู้ให้ข้อมูล 031, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2566; ผู้ให้ข้อมูล 008, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566)

3. แนวทางการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมืองที่สร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง และแนวทางที่ลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง

การเก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม นำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการรายงานข่าวการชุมนุมที่สร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง และลดเงื่อนไขการใช้ความรุนแรง โดยใช้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพในการวิเคราะห์ ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการรายงานข่าวของสื่อมวลชนที่สร้างความชอบธรรมและลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง

	แนวทางการรายงานข่าวที่สร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรง	แนวทางการรายงานข่าวที่ลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง
มุมมองต่อการชุมนุม	“การชุมนุมเป็นเหตุการณ์สำคัญแต่ไม่ปกติ และมักมีความวุ่นวาย”	“การชุมนุมเป็นสิทธิทางการเมือง”
ประเด็นหลักในการรายงานข่าว	• เกาะติดสถานการณ์ แต่ไม่ค่อยอธิบายความขัดแย้งที่เป็นเหตุของการชุมนุม • เน้นความขัดแย้ง-การแข่งขันระหว่าง 2 ฝ่าย คือ รัฐบาล vs. ผู้ชุมนุม (แกนนำ) • เน้นความรุนแรงเชิงกายภาพที่มองเห็นได้ แต่ไม่ค่อยอธิบายความรุนแรงเชิงโครงสร้าง/เชิงวัฒนธรรม • ให้น้ำหนักกับแหล่งข่าวภาครัฐและชนชั้นนำทางการเมือง-สังคม	• พยายามรายงานข้อเท็จจริงของเหตุการณ์อย่างรอบด้านและมุมมองจากทุกฝ่าย • อธิบายปมความขัดแย้ง ฐานคิดของข้อเรียกร้อง เหตุแห่งการใช้ความรุนแรง (โดยเฉพาะจากผู้ชุมนุม) และผลกระทบจากความรุนแรงต่อฝ่ายต่างๆ • เผื่อระวัง บันทึก ตรวจสอบการใช้ความรุนแรง • ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความรุนแรง สันติวิธี/ปฏิบัติการไม่ใช้ความรุนแรง สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิทางการเมือง
เงื่อนไขที่นำไปสู่แนวทางในการรายงานข่าว	สื่อมวลชนถูกแทรกแซง - ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง	สื่อมวลชนทำงานได้อย่างเป็นอิสระและปลอดภัย

3.1 แนวทางการรายงานข่าวที่สร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรง

ผลการศึกษาพบว่า กรอบการอนุมานหลัก (inferential framework) (Murdock, 1981 cited in Cottle, 2008: 856) ของสื่อมวลชนในการรายงานข่าวการชุมนุมทางการเมือง หรือสิ่งที่คนทำงานสื่อคาดว่าจะเกิดขึ้นและจำเป็นต้องนำเสนอ สอดคล้องกับการรายงานข่าวที่เน้นการสู้รบและความรุนแรงตามแนวคิดวารสารศาสตร์ กล่าวคือ เน้นประเด็นความขัดแย้งระหว่างผู้ชุมนุมกับรัฐบาล สีสันของกิจกรรม ความรุนแรงเชิงกายภาพจากเหตุปะทะและการสลายการชุมนุม และการแข่งขันทางการเมืองระหว่างกลุ่มการเมือง/กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ แต่

ยังขาดการตรวจสอบหรืออธิบายความรุนแรงเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม เช่น การใช้อำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม ทัศนคติของภาครัฐและสาธารณะต่อกลุ่ม ผู้ชุมนุมที่ทำทลายค่านิยมหลักของสังคม การอธิบายการกระทำของผู้ชุมนุมที่ ถูกมองว่าเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม เป็นต้น ขณะที่การทำความเข้าใจ ว่าการชุมนุมโดยสงบเป็นสิทธิทางการเมืองและสิทธิทางการเมืองของพลเมือง ยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก กรอบการอนุমানดังกล่าวมักถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ ในการรายงานข่าวและผลกระทบจากการทำงานทั้งในระดับส่วนบุคคลและระดับ องค์กร และการถ่ายทอดประสบการณ์จากคนทำงานจากรุ่นสู่รุ่น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อผู้ชุมนุมเปิดฉากตอบโต้หรือปะทะกับเจ้าหน้าที่หรือ ผู้เห็นต่าง เช่นในการชุมนุมที่นำโดยกลุ่ม นปช. และการชุมนุมเรียกร้อง ประชาธิปไตยช่วงปี 2563-2564 สื่อมวลชนมักชี้ให้เห็นความวุ่นวายในการชุมนุม และให้พื้นที่แก่เจ้าหน้าที่รัฐชี้แจงความจำเป็นในการปราบปราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ชุมนุมถูกชี้ว่ากระทำผิดกฎหมาย ไม่เป็นไปตามหลักสันติวิธี และคุกคาม สื่อมวลชน นอกจากนี้สื่อมวลชนยังแสดงจุดยืนให้ทุกฝ่ายไม่ใช้ความรุนแรง (“แถลงการณ์ร่วม”, 13 เมษายน 2552; “หนังสือถึงรัฐบาลและแนวร่วม ประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ”, 19 เมษายน 2553; “แถลงการณ์ร่วม 6 องค์กรวิชาชีพสื่อ”, 11 สิงหาคม 2564) แม้แนวทางการรายงานข่าวและการ แสดงจุดยืนเช่นนี้จะคัดค้านการใช้กำลังเข้าห้ำหั่นกัน แต่ก็มีแนวโน้มที่จะลดทอน อำนาจต่อรองของผู้ชุมนุมในฐานะผู้แสดงทางการเมือง และชี้ให้เห็นความจำเป็น ในการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐ (Fratticioli, 2012; อริน เจียจันทร์พงษ์ และพรชาสิริ กุหลาบ, 2565) ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า ยิ่งสื่อมวลชนเน้นภาพ เหตุการณ์ที่เป็นความโกลาหล ก็ยิ่งทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นว่า การชุมนุม ประท้วงเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ และจำกัดการทำความเข้าใจของสาธารณะและ การเชื่อมโยงกับสิทธิทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (ผู้ให้ข้อมูล 016, สทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566) ขณะเดียวกัน เมื่อสื่อมวลชนให้ ความสำคัญกับเหตุความรุนแรงหรือความวุ่นวายในการชุมนุม แต่ไม่อธิบาย ข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม ก็อาจทำให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมบางส่วนเห็นว่า แนวทางสันติ

วิธีไม่ช่วยให้บรรลุผล จึงหันไปใช้รูปแบบอื่น รวมถึงแนวทางที่รุนแรงเพื่อที่อย่างน้อยก็จะได้พื้นที่สื่อ (ผู้ให้ข้อมูล 015, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 019, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566)

การได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเชิงกายภาพโดยเฉพาะจากผู้ชุมนุม เช่น การข่มขู่คุกคาม การปะทะหรือตอบโต้เจ้าหน้าที่รัฐหรือกลุ่มเห็นต่าง การปิดล้อมในพื้นที่การชุมนุมและสำนักงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สื่อมวลชนเห็นว่า การชุมนุมประท้วงเป็นความวุ่นวายและไม่ปกติ ประกอบกับการมองว่าการชุมนุมเป็นสนามแข่งขันทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ จึงทำให้การรายงานเน้นไปที่ความเคลื่อนไหวของฝ่ายต่างๆ และการป้องกันไม่ให้ผู้ชุมนุมใช้ความรุนแรง มากกว่าการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและการรับรองสิทธิทางการสื่อสารของพลเมือง ขณะที่การปิดกั้นและแทรกแซงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยรัฐจะยิ่งจำกัดการรายงานข่าวเกี่ยวกับการชุมนุมมากขึ้น

3.2 แนวทางการรายงานข่าวที่ลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง

ผลการศึกษาพบว่า หลักการพื้นฐานในการรายงานการชุมนุมที่สำคัญที่สุดสำหรับสื่อมวลชนคือ การพยายามนำเสนอข้อเท็จจริงที่สามารถเข้าถึงได้อย่างตรงไปตรงมา เปิดให้ทุกฝ่ายได้ชี้แจงและตรวจสอบข้อกล่าวอ้างเหล่านั้นก่อนการนำเสนอ รวมถึงไม่ใส่อารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพที่มุ่งเน้นการนำเสนอความจริงอย่างรอบด้าน ไม่ให้น้ำหนักกับข้อมูลเพียงด้านเดียว ไม่ว่าจะเป็นการให้พื้นที่สื่อที่ไม่เท่าเทียม การเลือกบางแง่มุม หรือการใช้ภาษาที่ตัดสินฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ผู้ให้ข้อมูลยังเห็นความสำคัญต่อการสร้างพื้นที่ในการอภิปรายถกเถียงในประเด็นความขัดแย้ง (ผู้ให้ข้อมูล 008, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566) และการอธิบายบริบทแวดล้อม รวมถึงฐานคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้งว่าสนับสนุนหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตยอย่างไร (ผู้ให้ข้อมูล 013, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 034, สัมภาษณ์, 30

พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ ยังต้องชี้ให้เห็นที่มาที่ไปและความเป็นมนุษย์ของผู้เข้าร่วมการชุมนุม โดยสามารถนำเสนอผ่านการสัมภาษณ์พูดคุยและภาพถ่ายได้ (ผู้ให้ข้อมูล 025, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2566) ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งยังย้ำว่า สื่อมวลชนจำเป็นต้องเป็นปากเสียงให้กับผู้ด้อยอำนาจในสังคม ถ่ายทอดปัญหาและข้อเรียกร้องของคนกลุ่มนี้ เพื่อให้ผู้กำหนดนโยบายและคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมได้รับรู้และผลักดันให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่อไป ข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับกรอบการรายงานข่าวแบบสันติภาพและความขัดแย้งว่าด้วยการให้พื้นที่สื่อแก่ประชาชนทั่วไปมากกว่าชนชั้นนำ เพื่อให้เห็นบทบาทและอำนาจต่อรองของประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญในความขัดแย้ง (ผู้ให้ข้อมูล 022, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 025, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2566)

แม้ผู้ให้ข้อมูลมองว่า สื่อมวลชนควรมุ่งความสนใจไปที่การอธิบายความขัดแย้งและความรุนแรง และไม่ให้น้ำหนักกับความวุ่นวายหรือการปะทะในการชุมนุม แต่ก็ยังเห็นพ้องว่า การรายงานเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างการชุมนุมยังมีความจำเป็น เนื่องจากการมีสื่อมวลชนในพื้นที่ชุมนุมจะช่วยลดโอกาสในการใช้ความรุนแรงโดยเฉพาะจากเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหากผู้ใช้สื่อออนไลน์บันทึกภาพความรุนแรงในจุดที่สื่อมวลชนไม่สามารถเข้าถึงและสื่อมวลชนนำไปรายงานต่อ ก็จะทำให้เกิดการตรวจสอบหรือกดดันให้เจ้าหน้าที่ต้องแสดงความรับผิดชอบ ไม่พ้นผิดลอยนวล นอกจากนี้ การบันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็สามารถเป็นหลักฐานเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อไปได้ (ผู้ให้ข้อมูล 014, สนทนากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 006, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2566)

ผลการวิจัยเอกสารพบว่า การที่สื่อมวลชนตรวจสอบและป้องปรามการใช้ความรุนแรงทั้งจากรัฐและประชาชนมีส่วนช่วยลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง ตัวอย่างเช่น กรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อาวุธเข้าสลายการชุมนุมในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล รสช. และการชุมนุมที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรฯ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2551 จนมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก กองบรรณาธิการและองค์กรวิชาชีพได้แสดงจุดยืนว่า ความรุนแรงโดยรัฐเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ โดยชี้ว่าการใช้ความ

รุนแรงโดยรัฐมีความโหดเหี้ยมและไม่ชอบธรรม โดยเฉพาะเมื่อเป็นการปราบปรามผู้ชุมนุมไม่ได้ใช้ความรุนแรงอย่างเด่นชัด (สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2535; “แถลงการณ์สมาคมนักข่าว”, 7 ตุลาคม 2551; ธีรเดช เอี่ยมสำราญ, 2551) การรายงานข่าวและแสดงจุดยืนของสื่อมวลชนทำให้เจ้าหน้าที่ลดความแข็งแกร่งและแนวทางการสลายการชุมนุมเป็นไปตามหลักการสากลมากขึ้น หรือเมื่อการชุมนุมขยายวงกว้างและมีแนวโน้มที่จะเกิดการปะทะ เช่น ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยกลุ่ม กปปส. ก็จะต้องให้การชุมนุมเป็นไปอย่างสงบ ไม่คุกคามสื่อ และเจ้าหน้าที่รัฐต้องรับรองความปลอดภัยให้กับทั้งผู้ชุมนุมและสื่อมวลชน (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2557: 348) ซึ่งสะท้อนว่า ภาครัฐต้องรับประกันสิทธิทางการสื่อสารของประชาชน

อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอคือการชี้ให้เห็นผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงที่ยังคงมีอยู่แม้เหตุการณ์จะจบลงแล้ว รวมถึงทำความเข้าใจว่าความรุนแรงมีรูปแบบและระดับใดบ้าง การนำเสนอแง่มุมเหล่านี้จะช่วยให้สังคมได้เรียนรู้และเลี่ยงการใช้ความรุนแรงเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบร้ายแรงและการสูญเสียอีกในอนาคต (ผู้ให้ข้อมูล 016, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 017, สนทนากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566) ข้อเสนออีกประการที่สอดคล้องกับกรอบการรายงานข่าวแบบสันติภาพและความขัดแย้งคือ แม้ข้อเรียกร้องในการชุมนุมจะไม่บรรลุผล แต่สื่อมวลชนควรพิจารณาว่าประเด็นที่ผู้ชุมนุมสื่อสารมีผลสะท้อนในพื้นที่สาธารณะอย่างไร กล่าวคือ ข้อเรียกร้องหรือสารจากผู้ชุมนุมทำให้เกิดการอภิปรายถกเถียงต่อในสังคม หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับใด (ผู้ให้ข้อมูล 017, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566; ผู้ให้ข้อมูล 019, สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566)

นอกจากนี้ การที่สื่อมวลชนทำความเข้าใจกับสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ รวมถึงเรียนรู้พลวัตของการชุมนุมเพื่อให้เห็นเหตุผล เจื่อนไข และข้อจำกัดของการเคลื่อนไหว ก็จะทำให้สามารถปรับแนวทางการรายงานเพื่อให้สามารถอธิบายในเชิงลึกได้มากขึ้น หากผู้ชุมนุมใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ก็ควรหาคำตอบว่า เพราะเหตุใดความรุนแรงจึงเป็นทางเลือกที่ผู้ชุมนุมใช้ และ

ผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็นคืออะไร โดยใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมา ไม่ตีตรา ยกย่อง หรือตัดสิน และเป็นธรรมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น จึงควรทบทวนทั้งกิจวัตรและกรอบการอ้างอิงในการรายงานข่าว การชุมนุมที่ผ่านมา ซึ่งไม่เอื้อต่อการทำความเข้าใจความขัดแย้ง และมีแนวโน้มที่จะสร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรงโดยฝ่ายต่างๆ (ผู้ให้ข้อมูล 017, สทนทากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566)

ผู้ให้ข้อมูลยังเสนอว่า การรายงานข้อเท็จจริงจากพื้นที่จะไม่เพียงช่วยเฝ้าระวังและลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรงต่อผู้ชุมนุม แต่ยังช่วยรักษาความปลอดภัยให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ และช่วยรับประกันได้ว่าการทำงานของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นที่น่าไว้วางใจของประชาชน ดังนั้น ผู้บริหารองค์กรข่าว เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้เกี่ยวข้องกับการชุมนุมจึงควรให้ความสำคัญต่อการรับประกันความปลอดภัยให้กับสื่อมวลชนเพื่อให้สามารถรายงานข้อเท็จจริงและมุมมองจากฝ่ายต่างๆ ได้ (ผู้ให้ข้อมูล 012, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2566)

โดยสรุป ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการรายงานข่าวและการแสดงบทบาทของสื่อมวลชนไทยในการชุมนุมการเมืองที่เป็นกรณีศึกษา 5 ครั้ง มีทั้งแนวทางที่สร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นผลจากกิจวัตรการรายงานข่าวการเมืองที่เน้นการแข่งขันและปะทะ (คารม) กัณระหว่างผู้แสดงทางการเมือง รวมถึงการพึ่งพาแหล่งข่าวที่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมักพบในการชุมนุมที่นำโดย นปช. เมื่อปี 2552-2553 และการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี 2563-2564 ขณะเดียวกันก็พบแนวทางการรายงานที่ลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง ซึ่งส่วนใหญ่พบในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล รสช. ในปี 2535 การชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ ช่วงปี 2548-2551 และการชุมนุมที่นำโดย กปปส. เมื่อปี 2557 ที่สื่อมวลชนมุ่งมั่นตรวจสอบรัฐบาลและแสดงจุดยืนต่อต้านการใช้ความรุนแรงต่อผู้ชุมนุมและการคุกคามเสรีภาพอย่างชัดเจน

เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสื่อมวลชนที่นำเสนอไปแล้วข้างต้น พบว่า ปัจจัยที่ทำให้สื่อมวลชนเลือกใช้แนวทางการรายงาน

ที่สร้างความชอบธรรมหรือลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง มีทั้งความเข้าใจและทัศนคติของสื่อมวลชนทั้งในระดับปัจเจกและระดับองค์กรต่อการชุมนุม การได้รับผลกระทบจากความรุนแรงระหว่างการชุมนุม ระดับการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพสื่อที่ส่งผลต่อการตรวจสอบอำนาจรัฐของประชาชนและสื่อมวลชน และบริบททางการเมืองและสังคมในช่วงเวลานั้นด้วย

ขณะเดียวกัน ความหลากหลายในนิเวศสื่อในแต่ละการชุมนุมก็มีส่วนเอื้อให้เกิดแนวทางการรายงานข่าวที่แตกต่าง ซึ่งสามารถลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรงและโต้แย้งกับการรายงานข่าวที่เป็นกระแสหลัก ซึ่งมักสนับสนุนอำนาจในสังคมและสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรงได้ เช่น ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ นปช. และ กปปส. มีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมที่เกี่ยวข้องกับผู้จัดการชุมนุมทำหน้าที่ถ่ายทอดสดกิจกรรมการชุมนุม การเกิดสื่อทางเลือกทั้งแบบดั้งเดิมและออนไลน์ รวมถึงการสื่อสารผ่านวิทยุชุมชนในช่วงการชุมนุมที่นำโดย นปช. และการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยที่องค์กรข่าวออนไลน์ภาคประชาสังคม และสื่อพลเมืองรายงานการเคลื่อนไหวและสัมภาษณ์ผู้ชุมนุมผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า การวางแผนงานข่าว การเตรียมการด้านความปลอดภัย การประเมินสถานการณ์และความเสี่ยง และการดำเนินงานระหว่างการรายงานการชุมนุมของสื่อมวลชนมักเน้นเกาะติดกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของผู้เกี่ยวข้องกับการชุมนุมทั้งภาครัฐและผู้ชุมนุม ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการผลิตข่าวที่เน้นรายงานเหตุการณ์ (event-oriented) และการอ้างแหล่งข่าวที่เป็นทางการหรือบุคคลสาธารณะเป็นหลัก ซึ่งเป็นชนบของการรายงานข่าวการเมืองต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่ใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมและมีเหตุปะทะในพื้นที่การชุมนุมก็ให้ความสำคัญต่อการป้องกันสวัสดิภาพของคนที่งานสื่อจากความรุนแรงเชิงกายภาพมากขึ้น รวมถึงมีความพยายามเสนอแนวทางคลี่คลายความขัดแย้งที่ไม่ใช้ความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม แนวทางนี้ยังไม่เพียงพอที่จะช่วยให้สังคมได้ทำความเข้าใจความขัดแย้งและลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรง รวมถึงไม่ช่วยสร้างพื้นที่สาธารณะที่เอื้อให้ฝ่ายต่างๆ ได้เข้ามาอภิปรายและโต้เถียงได้อย่างเสมอภาค เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่จะคลี่คลายความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงได้ ทั้งนี้เพราะแม้สื่อมวลชนจะปรับกิจกรรมการรายงานข่าวการชุมนุมด้วยการเพิ่มปริมาณและช่องทางในการรายงานข่าว รวมถึงมีแนวปฏิบัติในการรายงานเพื่อรักษามาตรฐานวิชาชีพและต่อรองกับผู้มีส่วนเสียในการชุมนุมฝ่ายต่างๆ (Reese, 2007; Ryfe, 2017) แต่สื่อมวลชนก็ยังคงมีมุมมองว่า การชุมนุมเป็นยุทธศาสตร์การแข่งขันเพื่อแย่งชิงสถานะและผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือระหว่างชนชั้นนำกับแกนนำการชุมนุม มากกว่าการทำความเข้าใจความขัดแย้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมถูกมองว่า เบี่ยงเบนไปจากค่านิยมหลักของสังคมหรือเสี่ยงที่จะผิดกฎหมายอย่างการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์

ด้วยเหตุนี้ ในช่วงแรกของการชุมนุม สื่อมวลชนจึงใช้แนวทางการรายงานข่าวการเมือง เห็นได้จากการที่กองบรรณาธิการมักมอบหมายให้ผู้สื่อข่าวสายการเมืองหรือประเด็นทางสังคมเป็นผู้ติดตามสถานการณ์และผู้แสดงสำคัญทางการเมืองว่าแสดงทัศนคติหรือเคลื่อนไหวอย่างไร ทว่าเมื่อผู้ชุมนุมกระทำการที่เจ้าหน้าที่รัฐชี้ว่าผิดกฎหมาย หรือใช้ความรุนแรง ก็จะรายงานแบบข่าวอาชญากรรมตาม “กระบวนทัศน์การประท้วง” (McLeod, 2007) โดยใช้มุมมองทางกฎหมายและให้ความสำคัญกับแหล่งข่าวราชการ การรายงานและแสดงจุดยืนเช่นนี้สร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง (Lynch and McGoldrick, 2005; Susánszky et al., 2022) อีกทั้งยังคงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่เดิมและไม่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Hertog and McLeod, 1995) ยิ่งถ้าสื่อมวลชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ชุมนุมหรือประเด็นที่ผู้ชุมนุมเรียกร้อง ถูกจำกัดเสรีภาพ หรือได้รับผลกระทบจากความรุนแรง ก็ยิ่งทำให้รายงานเกี่ยวกับการชุมนุมได้อย่างจำกัด ไม่ช่วยลดเงื่อนไขในการใช้ความรุนแรงได้ (Harlow and Brown, 2022; Schlesinger et al., 1983; Wolfsfeld, 1997)

ผลการศึกษายังสะท้อนว่า สื่อมวลชนมีโอกาสที่จะลดเงื่อนไขการใช้
ความรุนแรงในการชุมนุมได้ในยุคที่รัฐบาลถูกตรวจสอบ เริ่มไม่มีเสถียรภาพ หรือ
ขาดความเชื่อมั่นจากสาธารณะ เห็นได้จากการประณามการใช้ความรุนแรงต่อ
ผู้ชุมนุมโดยรัฐและการไม่ยอมจำนนต่อการคุกคามสื่อในช่วงการชุมนุมต่อต้าน
รัฐบาล รสช. การชุมนุมที่นำโดยพันธมิตรฯ และ กปปส. ซึ่งสอดคล้องกับ
ข้อเสนอของ Wolfsfeld (1997 & 2004) ที่ระบุว่า แม้บรรยากาศทางการเมือง
จะกำหนดบทบาทของสื่อมวลชน แต่การทำงานของสื่อมวลชนก็อาจส่งผลกลับ
ไปเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการเมืองได้ ขณะเดียวกัน สภาพแวดล้อม
ทางการเมืองและสังคมที่เอื้อให้เกิดการตรวจสอบสถาบันที่มีอำนาจยังสอดคล้อง
กับข้อเสนอขององค์กรพหุภาคีและภาคประชาสังคมระหว่างประเทศ (UNESCO,
2020; International Press Institute, 2020; United Nations, 2020) ที่ชี้ว่า
การที่จะแสดงบทบาทที่ถูกคาดหวังได้ สื่อมวลชนต้องมีอิสระและเสรีภาพใน
การนำเสนอข้อเท็จจริงและมุมมองต่างๆ เกี่ยวกับความขัดแย้งได้โดยไม่ถูก
ปิดกั้นและแทรกแซง ขณะที่สังคมมีพื้นที่ปลอดภัยในการอภิปรายถกเถียง ดังนั้น
เจ้าหน้าที่รัฐต้องให้การปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ
เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพสื่อ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้สื่อสารอย่าง
ปลอดภัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กนกกาญจน์ วรสีหะ (2555), “การชุมนุมทางการเมืองคือการทำสงคราม” มโนทัศน์ที่สะท้อนจาก
อุปลักษณ์ข่าวการชุมนุมทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ไทย, *วารสารสถาบันวัฒนธรรม
และศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 13 (2): 49-55.
- กมลพร วรกุล (2553), *การแพร่กระจายอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อ
ประชาธิปไตยผ่านสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ASTV: กรณีศึกษาการชุมนุมวันที่ 25
พฤษภาคม-3 ธันวาคม 2551*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรรณพร เชษฐพยัคฆ์ และอัมภาวุธ บุญฤทธิ์ศักดิ์ (2564), *#WhatsHappeningInThailand และ
แล้วความหวังก็ปรากฏ*, กรุงเทพฯ: แชลมอนบุ๊กส์ บันบุ๊กส์ และบันลือบุ๊กส์.
- กิตติชัย ชันทอง (2558), *บทบาทของสถานีวิทยุผู้กล้าประชาธิปไตย 90.25 MHz สมุทรปราการ
ในการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองปี 2553*, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- แถลงการณ์ร่วม เรื่อง “ขอให้ใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขวิกฤตประเทศ” (2552), ใน สมาคมนัก
ข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (2553), *วันนักข่าว 5 มีนาคม 2553: นักข่าว 3.0
ใจหทัยหนังสือไทย*, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- แถลงการณ์ร่วมสมาคมนักข่าววิชาชีพสื่อมวลชน (2549), ใน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่ง
ประเทศไทย (2550), *วันนักข่าว 5 มีนาคม 2550: อนาคตของหนังสือพิมพ์ไทยในยุค
แห่งการแข่งขันและความท้าทาย*, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่ง
ประเทศไทย.
- แถลงการณ์ร่วมองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน เรื่อง “ขอให้ดำเนินการถ่ายทอดสดการประชุมสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร วาระการพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ ผ่านทางฟรีทีวี”
(2556), ใน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (2557), *วันนักข่าว 5
มีนาคม 2557: ปฏิวัติคนข่าว ปฏิรูปสื่อ*, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่ง
ประเทศไทย.
- แถลงการณ์สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เรื่อง “เรียกร้องให้ทุกฝ่ายยุติความรุนแรง
และตั้งสติแก้ปัญหาในภาวะวิกฤต” (2551), ใน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่ง
ประเทศไทย (2552), *วันนักข่าว 5 มีนาคม 2552: สื่อในพายุวิกฤต*, กรุงเทพฯ: สมาคม
นักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- ทิพย์อนงค์ ตรรกุณณวงศ์ (2552), *การกำหนดกรอบเนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันเกี่ยวกับการ
เคลื่อนไหวชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2551*,
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธัญนันท์ จันทร์ทรงพล (2560), *อิทธิพลของสื่อที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกรณีสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมทีวีช่องบลูสกาย, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การเมือง) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.*
- ธีรเดช เอี่ยมสำราญ (2551), *บันทึกคนข่าว 7 ตุลา: ข้อเท็จจริงที่แตกต่าง, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.*
- _____. (2552), *คู่มือรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง, กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES).*
- บุหลันฉาย อุดมอริยทรัพย์ (2545), *ม็อบกับกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในการเมืองไทยยุคสมัยใหม่, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- พีระวัฒน์ อัฐนาค (2558), *“กระจก หรือ ตะเกียง” การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของสื่อกรณีการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2553 และ 2556-2557 ผ่านบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ลักษิกา แพทอง (2559), *การบรรณาธิการข่าวของสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมบลูสกายในช่วงวิกฤติการเมืองไทย ระหว่างวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2556-22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557, การค้นคว้าอิสระ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี (2556), *“แนวคิดเรื่องพหุวิถีและสหอาณาบริเวณสำหรับกระบวนการสันติภาพปาตานี”, ใน รอมฎอน บันจอร์ (บ.ก.), กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบทของอาเซียน, ปัตตานี: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.*
- สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (2557), *วันนักข่าว 5 มีนาคม 2557: ปฏิวัติคนข่าวปฏิรูปสื่อ, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.*
- _____. (2565), *วันนักข่าว 5 มีนาคม 2565: ทางรอด “สื่อ” Living with Covid-19 #คนปรับเทคโนโลยี เปลี่ยน, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.*
- สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (2535), *บันทึกเหยี่ยวข่าว ณ สมรภูมิกองราชดำเนิน พฤษภาคม 2535, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย.*
- สรลักษณ์ พงษ์โพธิ์ (2556), *การกำหนดวาระข่าวสารและการใช้ภาษาสร้างภาพความรุนแรงทางการเมือง ช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ.2553 ในภาษาพูดหัวข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์, วารสารมนุษยศาสตร์, 20: 225-257.*
- “หนังสือถึงรัฐบาลและแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ขอร้องให้ทุกฝ่ายใช้ ‘สันติวิธี’ และ ‘การเจรจา’ ช่วยกันพาประเทศไทยออกจากวิกฤต จากกลุ่มองค์กรภาคประชาชน 16 องค์กร” (2553), ใน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (2554), *วันนักข่าว 5 มีนาคม 2554: คนหนังสือพิมพ์ ฝ่าคลื่น 3G, กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.*

- อนุชา มณีโชติ (2552), *การนำเสนอภาพข่าวความขัดแย้งทางการเมืองของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ช่วงกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยึดสนามบินสุวรรณภูมิ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต*.
- อภิชญ ไพศาลทรัพย์ (2552), "วาทกรรมการเมืองไทยผ่านภาษาในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ระหว่างการประชุม 193 วันของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย", *วารสารนิเทศศาสตร์*, 29(2): 115-123.
- อริน เจียจันทร์พงษ์ และพรชาสิริ กุหลาบ (2565), *การปรับตัวขององค์กรข่าวเพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจและบทบาทหน้าที่ต่อสังคม: กรณีศึกษาองค์กรสื่อกระแสหลัก, รายงานโครงการวิจัยทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2564*.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2544), "สิทธิในการสื่อสารของประชาชนกับสิทธิมนุษยชน: วาทกรรมการต่อสู้ในเวทีสากล", ใน สันติสุข โสภณสิริ (บ.ก.). *สรณิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ 6: กฎหมายและสิทธิมนุษยชน*, กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน.

ภาษาอังกฤษ

- Brown, D. and Harlow, S. (2019), "Protests, Media Coverage, and a Hierarchy of Social Struggle", *The International Journal of Press/Politics*, 24 (4): 508-530.
- Burke, S (2015), *Conceptualizing Protest and Conflict: Report from an Interdisciplinary Conference Exploring How Governments and Institutions of Global Governance Can Better Respond to Contentious Politics*, New York: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Cottle, S. (2008), "Reporting Demonstrations: The Changing Media Politics of Dissent", *Media, Culture, Society*, 30 (6): 853-872.
- Fratticoli, A. (2012), *Media and Political Protest in Thailand 2010: A Case Study of the Coverage of the March to May Protest in the Bangkok Post and Nation*, unpublished Master's Thesis, Southeast Asian Studies (Interdisciplinary Program), Graduate School, Chulalongkorn University.
- Hallin, D. (1989), *The Uncensored War: The Media and Vietnam*, Berkeley: Oxford University Press.
- Harlow, S. and Brown, D. (2022), "Perceptions versus Performance: How Routines, Norms and Values Influence Journalists' Protest Coverage Decisions", *Journalism*, 23 (2): 372-390.
- Hertog, J. and McLeod, D. (1995), "Anarchists Wreak Havoc in Downtown Minneapolis: A Multi-Level Study of Media Coverage of Radical Protest", *Journalism & Mass Communication Monographs*, 151: 1-48.

- Lynch, J. and McGoldrick, A. (2005), *Peace Journalism*, Gloucestershire: Hawthorne Press.
- McLeod, D. (2007), "News Coverage and Social Protest: How the Media's Protest Paradigm Exacerbates Social Conflict", *Journal of Dispute Resolution*, 1: 1-10.
- Reese, S. (2007), "Journalism Research and the Hierarchy of Influences Model: A Global Perspective", *Brazilian Journalism Research*, 3(2): 29-42.
- Ryfe, D. (2017), *Journalism and the Public*, Cambridge: Polity.
- Schlesinger, P. et al. (1983), *Televising Terrorism: Political Violence in Popular Culture*, London: Comedia.
- Sinpeng, A. (2021), *Opposing Democracy in the Digital Age: The Yellow Shirts in Thailand*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Susánszky, P. et al. (2022), "Media Framing of Political Protests—Reporting Bias and the Discrediting of Political Activism", *Post-Soviet Affairs*, 38 (4): 312-328.
- Tuchman, G. (1973), "Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected", *American Journal of Sociology*, 79(1): 110-131.
- Tumber, H. (2007), "The Media and International Conflict: A Theoretical Overview", in Nossek, H. et al. (eds.), *Media and Political Violence*. Cresskill: Hampton Press.
- Wolfsfeld, G. (1997), *Media and Political Conflict: News from the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (2004), *Media and the Path to Peace*, Cambridge: Cambridge University Press.

สื่อออนไลน์

- แถลงการณ์ เรื่อง "การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้ง" (2563), *สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ*, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก <https://www.presscouncil.or.th/announcement/5634>
- แถลงการณ์ร่วม 6 องค์การวิชาชีพ เรื่อง "การรายงานข่าวในสถานการณ์การชุมนุม" (2563), *สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ*, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก <https://www.presscouncil.or.th/announcement/5565>
- แถลงการณ์ร่วม 6 องค์การวิชาชีพสื่อ เรื่อง "ขอให้ทุกฝ่ายช่วยดูแลความปลอดภัยในการชุมนุมและให้การชุมนุมเป็นไปตามสันติวิธี" (2564), *สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ*, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก [presscouncil.or.th/announcement/6296](https://www.presscouncil.or.th/announcement/6296)
- ประวิตร โรจนพฤกษ์ (2552), "Silence of the Lamp: 'คู่มือการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง' คู่มืออันลึ้มเหลวของแมลงวันที่ไม่ยอมตอมแมลงวัน", แปลโดย ทวีพร คุ่มเมธา, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก prachatai.com/journal/2009/06/24882

- ภาววรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์ (2564), “เมื่อสื่อติดกับดักความเป็นกลางและความกลัว–เปิดปมสื่อไทย ทำไมจึงปิดปากตัวเอง?”, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก the101.world/media-self-censorship
- วอยซ์ทีวี (2563), “เวทีฉุกเฉินชี้ ‘สื่อหลัก’ ถูกกำกับด้วย ‘อุดมการณ์-จารีต’ แต่ถึงเวลา ‘ต้องถกเถียง’”, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก voicetv.co.th/read/w6pyFls-c
- สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ (2565), “ยึดแนวปฏิบัติทำข่าวม็อบให้ปลอดภัย ประเมินผลงาน ไม่เสี่ยงเข้าแนวปะทะ”, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2567 จาก <https://www.presscouncil.or.th/8366>
- Averkiou, A. (2023), “The Role of Law Enforcement Agents: Ensuring Safety of Journalists during Public Demonstrations and Elections”, UNESCO, retrieved 1 April 2024 from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384920>
- International Press Institute (2020), “Increase in Violence against Journalists Covering Protests across Europe”, retrieved 1 April 2024 from ipi.media/increase-in-violence-against-journalists-covering-protests-across-europe
- Office of the High Commissioner for Human Rights (2023), “Human Rights in the Context of Protests for Journalists”, retrieved 1 April 2024 from <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/Briefer-Human-Rights-Context-Protests-Journalists.pdf>
- UNESCO (2020), “Safety of Journalists Covering Protests: Preserving Freedom of the Press during the Time of Turmoil”, retrieved 1 April 2024 from unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374206
- United Nations Human Rights Committee (2020), “General Comment No. 37 (2020) on the Right of Peaceful Assembly (Article 21)”, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, retrieved 1 April 2024 from: bit.ly/3nIWTnh
- Voule, C. (2019), “Written Submission Prepared by the Special Rapporteur on the Rights to Freedom of Peaceful Assembly and of Association, Clément Nyaletsossi Voule on the Occasion of the Half-day of General Discussion in Preparation for a General Comment on Article 21 (Right of Peaceful Assembly) of the International Covenant on Civil and Political Rights”, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, retrieved 1 April 2024 from [ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/GC37/SR_FreedomPeacefulAssemblyandassociation.docx](https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/GC37/SR_FreedomPeacefulAssemblyandassociation.docx)
- _____. (2022), “Protection of Human Rights in the Context of Peaceful Protests during Crisis Situations”, retrieved 1 April 2024 from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/343/05/PDF/G2234305.pdf?OpenElement>

สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

- ผู้ให้ข้อมูล 001 (นักกิจกรรม), สนทนากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 002 (อดีตผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 005 (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ), สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 006 (ผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 007 (สื่อพลเมือง), สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 008 (อดีตบรรณาธิการและผู้บริหารองค์กรสื่อ), สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 009 (ผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 010 (อดีตหัวหน้าข่าวและอดีตกรรมการองค์กรวิชาชีพสื่อ), อีเมลและสนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 011 (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ), สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 012 (อดีตผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 013 (นักเขียนและช่างภาพอิสระ), สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 014 (เจ้าหน้าที่องค์กรภาคประชาสังคม), สนทนากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 015 (นักกิจกรรม), สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 016 (เจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศ), สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 017 (นักบรรณคดีด้านการสื่อสารที่ไม่ใช้ความรุนแรง), สนทนากลุ่ม, 26 กรกฎาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 019 (เจ้าหน้าที่องค์กรภาคประชาสังคม), สนทนากลุ่ม, 3 สิงหาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 020 (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ), สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 021 (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ), สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 022 (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ), สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 023 (อดีตโปรดิวเซอร์), สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 024 (ผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 025 (ช่างภาพอิสระ), สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 026 (ผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 027 (อดีตผู้สื่อข่าวและอดีตบรรณาธิการข่าว), สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 028 (ผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 029 (สื่อพลเมือง), สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 030 (ช่างภาพข่าว), สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 031 (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ), สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 033 (ช่างภาพข่าว), สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2566.
- ผู้ให้ข้อมูล 034 (อดีตผู้สื่อข่าว), สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2566.